VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1947. G. 18. APRILĪ Nr. 16 (118)

Par principialu boļševistisku teatra kritiku

Tuvojas nobeigumam teatra sezona. Tajā gūtie mūsu teatru sasniegumi ir neapšaubāmi. Savlaicīgi vadoties no VK(b)P CK pagājušā gada vēsturiskajiem lēmumiem, mūsu teatri pamatos pārkārtoja savu repertuaru, attīrīja to no tukšiem, bezidejiskiem darbiem. To vietā stājās augsti idejiskas lugas ar aktualu tematiku. Laikmeta dzīve ieņēma uz mūsu teatru skatuvēm tai pienācīgu vietu.

Ikdienas saskarsme ar mūsu šodienas dzīves varoņiem Padomju Latvijas teatru kolektiviem izrādījās augstākā mērā vērtīga. Ievērojami uzlabojās ne tikai izrāžu idejiskais līmenis, bet arī mākslinieciskās formas. Pietiek nosaukt tādus iestudējumus kā «Pasaka par patiesību» Dailes teatrī, tikko pabeigto «Kremļa kurantu» inscenējumu Dramas teatrī, «Par tiem, kas jūrā» Krievu dramas teatrī. Daugavpils teatris, kurā pagājušā gada rudenī vajadzēja noņemt gandrīz visu repertuaru tā zemā idejiskā un mākslinieciskā līmeņa dēļ, tagad izveidojies par ne sliktu periferijas kolektivu.

Apgūstot laikmetīgo tematiku, mūsu teatri līdztekus tam snieguši arī daudzus vērtīgus krievu un latviešu klasiskās dramaturģijas darbu iestudējumus. Tādas izrādes kā «Uguns un nakts» Dailes teatrī, «Ienaidnieki» Krievu dramas teatrī, «Pēdējie» Dramas teatrī, «Barbari» Liepājas muzikali dramatiskajā teatrī — vēl ilgi paliks šo teatru repertuāros, teatri ar šiem iestudējumiem var likumīgi lepoties.

Taču viss tas nenozīmē, ka mūsu teatru darbā vairs nebūtu nekādu trūkumu. Trūkumi vēl ir, to nav mazums, un mēs būtu slikti boļševiki, slikti padomju pilsoņi, ja mēs neredzētu šos trūkumus vai censtos tos noklusēt.

Vispirms, visi mūsu teatri arvien vēl pārāk ilgi veic jauno lugu inscenējumu darbus, rupji pārkāpjot apstiprinātos repertuara un ražošanas plānus. Par to kādreiz daudz tika runāts mūsu preses slejās. Līdztekus tam jāatzīmē arī, ka, ja idejiskā saturīguma ziņā izrādītās lugas ir atzīstamas, tad ne vienmēr tas sakāms par dažu lugu iestudējuma mākslinieciskо vērtību un atsevišķu aktieru — galveno lomu tēlotāju — spēli. Ir sen pazīstama patiesība, ka mākslas darbā saturs iedarbojas caur formu un, lai iemiesotu uz skatuves vispareizākās, viscēlākās idejas, nepieciešama visa teatra kolektiva augsta meistarība.

Minēsim Jelgavas teatra kļūdu boļševika Beresta lomas traktējumā lugā «Platons Krečets», ļoti sliktos Muzikalās Komedijas teatra iestudējumus utt.

Visu šo bēdīgo trūkumu, bez šaubām, būtu bijis daudz mazāk, ja mūsu teatra kritika atrastos savu uzdevumu augstumos un ar savām principialajām, prasmīgajām recenzijām būtu palīdzējusi teatriem laikā pamanīt un atsegt vājās vietas un izlabot tās. Jau VK(b)P CK savā pagājušā gada 26. augusta lēmumā norādīja, ka «neapmierinošais dramatisko teatru repertuara stāvoklis izskaidrojams arī ar to, ka trūkst principialas boļševistiskas teatra kritikas. Kā teatru kritiķi padomju presē reprezentējas ļoti nenozīmīgs skaits specialistu. Avīzes, literari mākslinieciskie un teatru žurnali vāji izvirza jaunus kritiķus, kas spējīgi personīgi neieinteresēti novērtēt lugas un teatru iestudējumus... Publicētie raksti par izrādēm bieži vien tādu cilvēku rakstīti, kas vāji pazīst mākslu; jaunu izrāžu lietišķu apskatu šais rakstos aizstāj subjektivi un patvaļīgi vērtējumi, kas neatbilst izrāžu patiesajai nozīmei un līmenim». Visi šie skarbie un pareizie vērtējumi pilnā mērā attiecināmi arī vēl uz mūsu šodienas teatru recenzijām.

Tiešām, mūsu teatru recenzentu saime stipri vien ierobežota, bet līdz ko to sāk paplašināt, recenzentos ieklūst cilvēki, kas pārāk maz saprot mākslu. Kā citādi, ja ne ar teatra mākslas pilnīgu neizpratni, var izskaidrot, piemēram, L. Kazakovas recenziju par Lavreņeva lugas «Par tiem, kas jūrā» iestudējumu Krievu dramas teatrī, recenziju, kurā sākts ar slavas dziesmām par izrādi un beigts, pretēji visiem loģikas likumiem, ar to, ka iestudējumu recenzents atsakās pieskaitīt teatra sasniegumiem. Tikai ar recenzentu subjektivo un patvaļīgo pieeju var izskaidrot tādu faktu, ka viena un tā pati izrāde («Jaunā gvarde» Jaunatnes teatrī) «Sovetskaja Molodež» slejās gūst ļoti atzinīgu novērtējumu, bet «Sovetskaja Latvija» (recenzents I. Kacs) to nopulgo. Līdzīgā kārtā izskaidrojama I. Jegorova slavinošās recenzijas par slikto «Perikolas» izrādi Muzikalās Komedijas teatrī parādīšanās presē. Nepamatoti slavinājumi padomju teatra augšanai tikpat kaitīgi kā nepamatoti pārmetumi.

Ļoti bieži mūsu avīžu recenzijas pārvēršas par vienkāršu, apmēros plašu lugas satura atstāstījumu, ko papildina daži no centralās preses piesavināti atzinumi. Tai pašā laikā teatra darbam, tā panākumiem vai kļūdām lugas idejiskā satura atklāšanā šādās recenzijās vietas ierādīts ļoti maz: recenzents aprobežojas ar lomu izpildītāju uzvārdu uzskaitīšanu, novērtējot viņu spēli ar vairāk vai mazāk šabloniskiem epitetiem. Piemērs tāda veida recenzijām ir J. Pabērza piezīmes par «Jauno gvardi» Jaunatnes teatrī.

Visa mūsu teatra kritika aprobežojas tikai ar avīžu recenzijām. Ne «Karogs» — vienīgais literari mākslinieciskais žurnals mūsu republikā, ne Latvijas valsts izdevniecība nerūpējas par to, lai parādītos nopietnas un dziļas kritiskas monografijas, veltītas atsevišķiem teatriem, iestudējumiem, mūsu skatuves meistariem. «Karogā» līdz šim ievietotie kritiskie raksti par atsevišķām izrādēm ne ar ko neatšķiras no parastām avīžu recenzijām. Pilnīgi vienaldzīga par savu teatru likteņiem šķiet arī Latvijas teatru biedrība. Tai pašā laikā Viskrievijas teatru biedrības piemērs, kas sistematiski izdod kritisku literaturu, rāda, kādas šai ziņā ir iespējas. Jāatzīst, ka līdzīgā kārtā arī «Literaturas un Mākslas» slejās parādās nepietiekami principialas un kvalificētas teatru recenzijas.

Mūsu republikā ir visas iespējas, lai teatra recenziju līmeni paceltu vajadzīgajā augstumā. Darbā jāiesaista plašāki kvalificētu kritiķu kadri. Lielāka aktivitate šai ziņā jāprasa no tādām autoritatīvām organizacijām kā Rakstnieku savienības kritiķu sekcija, LVU mākslas zinātņu nodaļa, ZA literaturas nodaļa.

Mums vajadzīga augsti principiala, patiesi boļševistiska un kvalificēta teatra kritika. Tāda kritika, kas palīdzētu teatriem attēlot «... padomju sabiedrības dzīvi tās nepārtrauktajā virzībā uz priekšu», kas varētu «visādi veicināt padomju cilvēka labāko rakstura īpašību attēlošanu...» Mums vajadzīga tāda teatra kritika, kurā nav vietas personīgai gaumei un subjektivismam, kritika, kas uzmanīgi ieklausītos sabiedrības balsī, kas vadītos ne no saviem šauri personīgiem apsvērumiem, bet no padomju sabiedrības interesēm. Tikai tādai kritikai ir tiesības izteikt padomju sabiedriskās domas spriedumu. Tieši par tādu kritiku runā biedrs Ždanovs savā referatā par žurnaliem «Zvezda» un «Ļeņingrad»:

«Tikai droša un atklāta kritika palīdz mūsu cilvēkiem papildināties, mudina viņus iet uz priekšu, pārvarēt sava darba trūkumus. Tur, kur nav kritikas, ieviešas sasmakums un stagnacija, tur nav vietas kustībai uz priekšu».

GORKIJA DRAMATURĢIJAI VELTĪTA KONFERENCE

Gorkija dramaturģijai veltītā 15. zinātniski radošā konference, kas notika no 5. līdz 7. aprilim rakstnieka dzimtenē Gorkijā, bija ievērojams notikums Padomju Savienības teatru dzīvē. Konferences galvenais uzdevums bija iztirzāt 1946. gadā A. M. Gorkija 10 gadu nāvesdienas atcerei veltīto lielā dramaturga lugu iestudējumus padomju teatros.

Konferenci atklāja VTB Gorkijas nodaļas priekšsēdētājs KPFSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks N. A. Levkojevs. Plašu referatu par temu «Gorkijs un mūsu laikmets» lasīja VTB Gorkija dramaturģijas kabineta vadītājs prof. M. S. Grigorjevs. — Mūsu laika varoņa raksturīgākās īpašības — kaislīga mērķtiecība, apgarotība ar jaunās dzīves celtniecības idejām, jau jūtamas pirmajos Gorkija dramatiskajos darbos, — atzīmēja prof. Grigorjevs. — Padomju teatris daudz darījis, lai pilnīgi un patiesi atspoguļotu skatuviskos tēlos Gorkija dramaturģiju, taču šai ceļā vēl ir trūkumi un neveiksmes.

Divas dienas konference noklausījās virkni referatu — apskatu par vairākām atsevišķām Gorkija lugu izrādēm. Dziļu kritiķu izpelnījās lugas «Sīkpilsoņi» iestudējums Maskavas Mazajā Akademiskajā Dailes teatrī. Referents B. A. Bjaļiks atzīmēja, ka šis lugas iestudētājs (A. Dikijs), vēlēdamies izcelt lugas satirisko elementu, pārvērtis Gorkija tēlus par schemām bez realistiska patiesīguma. C. L. Cimbala kritizēja lugu «Barbari» un «Jegors Buličovs» iestudējumus Ļeņingradas teatros. Referente L. M. Freidkina ļoti asi nosodīja Kazaņas teatru iestudējumos («Zikovi», «Barbari», «Sīkpilsoņi») pielaistās rupjās kļūdas.

Līdztekus tam konference atzīmēja arī ievērojamus sasniegumus Gorkija dramaturģijas skatuviskajā traktējumā, piemēram, inscenējumos «Sirmgalvis» — Maskavas Kameras teatrī, «Dibenā» — Saratovas teatrī, «Jegors Buličovs» — Simferopolē, «Ienaidnieki» — Viļņā, «Barbari» — Gorkijā, «Zikovi» — Novosibirskā u. c.

Runājot par Gorkija lugu iestudējumiem Latvijas PSR teatros, referents M. G. Levins atzīmēja, ka Latvijā cienī un saprot Gorkiju. 1946. gadā Padomju Latvijas teatri veica sešus Gorkija lugu iestudējumus: «Jegors Buličovs un citi» Dailes teatrī, «Pēdējie» Dramas teatrī, «Ienaidnieki» Krievu dramas teatrī, «Sīkpilsoņi» Jaunatnes teatrī, «Vasa Železnova» Jelgavas teatrī un «Barbari» Liepājas teatrī. Visos iestudējumos jūtama dziļa iejušanās. Kaut arī atsevišķu iestudējumu līmenis dažāds, taču nav neviena, kurā neskanētu Gorkijs, viņa idejas. Īpašu vērtējumu izpelnījās «Jegora Buličova», «Ienaidnieku» un «Barbaru» iestudējumi.

LPSR tautas skatuves mākslinieks Ed. Smiļģis stāstīja par latviešu tautas mākslas sensenajām saitēm ar lielās krievu tautas mākslu un par klasiskās krievu dramaturģijas ietekmi Latvijas teatru dzīves attīstībā.

A. Gļekovs

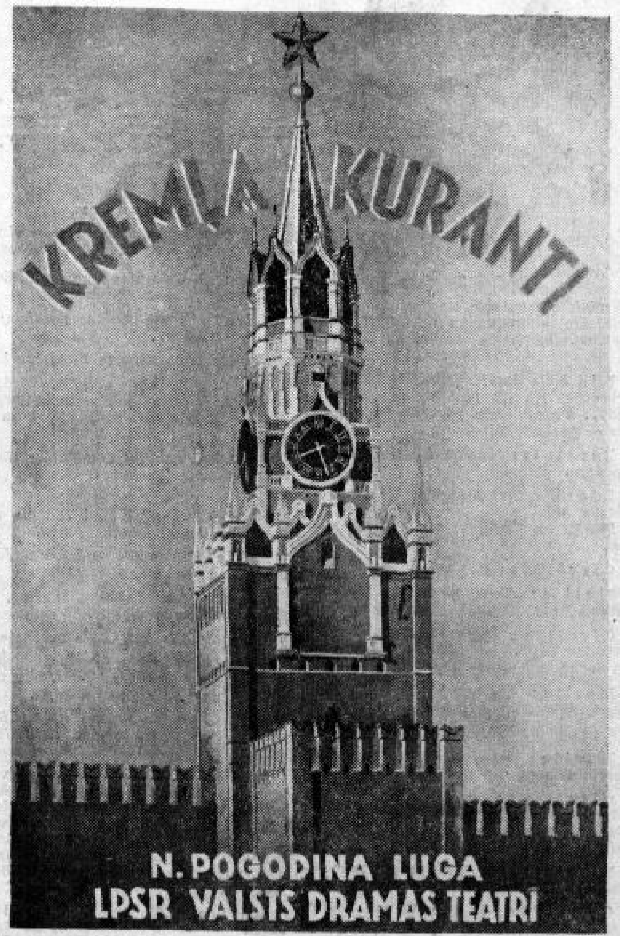

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija DEKRETS

Par Latvijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukuma piešķiršanu

Par izciliem nopelniem dokumentalās filmas «Padomju Latvija» veidošanā piešķirt Latvijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukumu:

1. Rakstniekam Borisam Nikolaja d. **Agapovam**.
2. Režisoram Sergejam Nikolaja d. **Gurovam**.
3. Režisoram Leonidam Michaila d. **Kristi**.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs
Prof. Dr. **A. Kirchenšteins**

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija sekretars **K. Prieže**

Rīgā
1947. g. 10. aprilī.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija DEKRETS

Par kino darbinieku apbalvošanu ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda Rakstu

Par pašaizliedzīgu un izcilu darbu dokumentalās filmas «Padomju Latvija» veidošanā apbalvot ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda Rakstu:

1. Teodoru Zachara d. **Buņimoviču** — kinooperatoru.
2. Grigoriju Vladimira d. **Giberu** — kinooperatoru.
3. Alekseju Georgija d. **Seminu** — kinooperatoru.
4. Borisu Aleksandra d. **Sokolovu** — kinooperatoru.
5. Pēteri Pētera d. **Guļajevu** — filmas «Padomju Latvija» uzņemšanas grupas direktoru.
6. Hermani Vladimira d. **Suļatinu** — Rīgas kinochronikas studijas direktoru.
7. Jēkabu Grigorija d. **Marčenko** — kinooperatoru.
8. Konstantinu Boļeslava d. **Stankeviču** — kinooperatoru.
9. Vadimu Semjona d. **Massu** — kinooperatoru.
10. Laimonu Pētera d. **Gaigalu** — kinooperatoru.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs
Prof. Dr. **A. Kirchenšteins**

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija sekretars **K. Prieže**

Rīgā
1947. g. 10. aprilī.

Filmas «Uzvara» uzņemšanas aina. No kreisās: operators A. Polis, V. Silenieks — Draudiņš un A. Dimiters — Griezе

SĀKUŠIES KINO FILMAS «UZVARA» UZŅEMŠANAS DARBI

Šagada 8. un 9. aprilī vienā no Rīgas preču stacijām bija neparasta kustība: veselas divas dienas ilga liela preču vilciena sastāva pielādēšanas darbi ar visāda veida kaujas techniku. Te notika skaņu filmas «Uzvara» («Ceļš uz mājām») pirmo skatu uzņemšana pēc Viļa Lāča tā paša nosaukuma lugas.

Sarunā ar mūsu līdzstrādnieku Rīgas kino studijas direktora vietnieks M. Borodko pastāstīja:

Studija pēc ilga sagatavošanās darba sāka pirmās lielākās latviešu mākslas filmas «Uzvara» uzņemšanas darbus. Jau uzņemti pirmie šīs filmas skati dabā un masu skats — ešelona aizvadīšana. 14. aprilī sākās filmas skatu uzņemšana dekoracijās.

Esam priecīgi, ka pirmie filmas uzņemšanas darbi devuši labus rezultatus. Skatu uzņemšanā mums lielu palīdzību sniedza karaspēka daļas un Latvijas dzelzceļa vadība. Izdevīgie laika apstākļi arī sekmēja kino filmas skatu uzņemšanu.

14. aprilī notika pirmie filmas uzņemšanas darbi galvenajā mūsu studijas bazē — «Ziemeļblāzmā». Uzņemts skats «Dimanta zemnīca».

Tai pašā laikā Ļeņingradā «Ļenfilm» paviljonā gatavo divas lielas dekoracijas šīs filmas uzņemšanai. Pēc atgriešanās no Ļeņingradas sāksies filmas uzņemšana brīvdabā mūsu republikā.

Filmas uzņemšana jāpabeidz līdz 10. decembrim, bet mēs ceram, ka šo darbu pabeigsim pirms noteiktā termiņa.

Kino filmas režisors ir A. Ivanovs ar diviem palīgiem — P. Armandu un L. Leimani.

Uzņemšanu vada galvenais operators Eduards Tise un operatori Upītis un Polis. Mākslinieks — V. Valdmanis. Muziku filmai komponē nopelniem bagātais mākslas darbinieks Anatols Liepiņš.

Galveno lomu tēlotāji — ievērojami mūsu teatra mākslinieki. Augusta Griezes lomā Dailes teatra aktieris A. Dimiters, viņa māti tēlo nopelniem bagātā māksliniece L. Špīlberga, nopelniem bagātais mākslinieks Ž. Katlaps tēlo Tolēnu, jaunā skatuves māksliniece V. Līne — Birutu. Bez tam filmā piedalās aktieri E. Zīle (nodevējs Nagla), V. Silenieks (Draudiņš), H. Zommers (fon Budbergs), L. Leimanis (Okmans) u. c. Uzņemšanas grupu vada A. Eiduss.

Zelta GRAUDI

ĀDOLFS VANAGS

Personas:

Marija Zvaigzne — jauna zemes ieguvēja, Anna — viņas māte, Cīruļtēvs — kaimiņš, Jānis Plēsums — brigadieris, Zarainis — vecsaimnieks, Ede — viņa sieva.

Pagalms Zaraiņos

Zarainis sēž uz sola un lāpa aramās sakas. Aiz skatuves ratu troksnis. Troksnis apklust. Dzirdamas Marijas un Cīruļtēva balsis.

Ede *klēts durvīs:* Dzirdēji? Mūsmājās iebrauca! Ka tik nav no izpildkomitejas... Vismaz kādu pūrvietu būtu apsācis — parādīšanai!

Zarainis: Nemāci mani! Pats zinu, ko daru.

Ede: Ūja, ūja! Parunāt vairs nevar... *Nozūd klētī.*

Marija un Cīruļtēvs nes labības maisus.

Cīruļtēvs: Kur tad noliksim?

Marija: Tepat pagalmā. Iebrauks brigade, tūlīt bērsim sējammašinā.

Cīruļtēvs *nolicis maisu, apskata graudus:* Jā... Graudi kā zelts. Tāds, tāda — kā lašu ikri!

Marija: Ienāc istabā, Cīruļtēv! Pārskatīsim mūsu vienošanās rakstu.

Cīruļtēvs: Jau uzrakstīji?

Marija: Uzmetu. Ja nevienam nebūs iebildumu, tad tikai jāparaksta.

Cīruļtēvs: Ieiešu, ieiešu. *Marija ieiet savā galā.* Ko tad tu, Zaraiņu saimniek, sējas laikā pie saku lāpīšanas? Tas taču ziemas darbs!

Zarainis: Manā kalendarā saku lāpāmais laiks nav atzīmēts.

Cīruļtēvs: Tā gan, tā gan.. Bet, pēc manām domām, suni barot, kad vilks lopos, — tā kā par vēlu būtu?

Zarainis: Kāds pravietis tevi tā mācīja?

Cīruļtēvs: Dzīves skola, kaimiņ! Braukdams skatos un brīnos: nevienu tīrumu neesi kustinājis!

Zarainis: Prātīgs cilvēks, bet aplama valoda...

Cīruļtēvs: Kā tā?

Zarainis: Vai tad saslaukas lai sēju? Pats redzēji, ka pagājušajā vasarā viss izslīka. Ede klētī sarausa pēdējās peļu izēdas. Paskaties, vai tā ir sēkla?

Cīruļtēvs *ieskatās klētī:* Tā nodzīvot! Tas nav gudri, kaimiņ!

Zarainis: Es gribētu redzēt tavu gudrību, saimniekojot uz šīs apgraizas. Ielāps man ir palicis, ne grunts!

Ede *iznākusi no klēts:* Jā, jā, visi labākie tīrumiņi nogriezti, vecaines vien palikušas...

Zarainis: Lai nu tie jaunie saimnieki sēj un kuļ! Lai rāda savu māku!

Cīruļtēvs: Ielāps, tu saki? Man no laika gala tikai piecpadsmit hektaru, bet tik tukšus apcirkņus visliesākajos gados neesmu piedzīvojis.

Zarainis: Bet man no laika gala bija pāri par septiņdesmit! Un tagad? Atstāja kā apsmieklu... Tad vēl — šādi tādi pa kājām...

Ede: Grūti, kaimiņ, grūti...

Zarainis: Ja valdība dos — sēšu. Ja nedos — lai aug zāle! Sēklas man nav.

Ede: Nav, nav, kaimiņ. Pats redzēji! Gudrojam, kā līdz jaunai maizei izvilkt... Ziemas rudzus tādu strēli iekaisījām...

Cīruļtēvs: Tad nekā. Es domāju — tev divi zirgi, būsi savos laukos lielumu apdarījis, varēsi pievienoties mums. Kopīgi apsēt tās bezsaimnieku atmatas piekalnē.

Zarainis: Nevaru, kaimiņ, nevaru.

Ede: Labi, ja paši kādu sieka vietu vasarāja putrai un zirgu barībai vēl paspēsim ierušināt.

Cīruļtēvs: Mēs gan te salikāmies kādi četri kopā un domājam izmēģināt.

Zarainis: Mēģiniet vien...

Ede: Kad zirgi dūšīgi, tad jau var...

Marija *logā:* Cīruļu tēv! Nāc nu istabā, pārlasīsim!

Cīruļtēvs: Tūlīt, tūlīt! *Zarainim* Zvaigžņu Marija — meitietis ar saprašanu. Tā mums tā kā priekšgalā. Visu izliek uz papīra, punktu pa punktam!... *Ieiet pie Zvaigznēm.*

Zarainis: Priekšgalā!... Tpu! *Nosplaujas.*

Ede: Gatavā svilpe! Nepietiek, ka pati te ieplētās — vēl kolkozu sāks brūvēt!...

Zarainis: Lai nedomā, ka ilgi manu zemi nerros! Pienāks laiks — kā sēnalu izsplaušu...

Ede: Ko nu sludini kā pastardienu! Pienāks, pienāks!... Kājas atstiepsi, savas pienākšanas gaidīdams!

Zarainis *uzraujas kājās:* Klusu!... Vēl sadzirdēs kāds no tiem...

Ede: Nosplauties man par tādiem! Lai dzird! *Slauka klētspriekšu.*

Zarainis *pie labības maisiem:* Kas par graudiem!...

Dzirdamas Marijas un Cīruļtēva balsis.

Ede: Bijis kāds stiprāks vārds pie rokas... Vismaz asnu noriebtu tādiem... *Aiziet. No istabas nāk Cīruļtēvs un Marija.*

Cīruļtēvs: Es domāju — tās pamestās kartupeļu bedres būs jāpielīdzina. Lai traktors nav jāgroza.

Marija: Pareizi gan! Tad pie viena abus gabalus varēs art.

Anna *nāk no dārza. Rokā sēklu vācele:* Skat — kaimiņš! Labdien!

Cīruļtēvs: Labdien, labdien, Marijas māt! No dārza, vai?

Anna: Jā, vakar Ozols savagoja.

Cīruļtēvs: Nu — viņam zirgs kā lauva! Pats jau sen apsējies. Tas mums spēcīgs un saprātīgs dalībnieks.

Zarainis *iznāk no klēts. Rokās strenģe. Sēkdams turpina darboties ar sakām.*

Anna: Iedēstīju runkulīšus un vēl šo to... Ar dārziem jau tiksim galā. Arī to kviešu gabalu Ozols jau vakar pie tās pašas reizes nostrādāja. Sēšanas vaina. Ja nu tu, Cīruļtēv, varētu kādu stundiņu izbrīvēt — iekaisīt un pārlaist ar pederi, tad mums viss būtu galā. *Marijai* Sēklu atvedāt?

Marija: Lūk, tie divi maisi! Pieskati!

Anna: Ja nu tā iznāktu, Cīruļtēv...

Marija: Ko nu, māt! Viņam pašam darbu pilnas rokas. Plēsums nāks ar traktoru — solījās paķert līdzi sējammašīnu. Apsēs viens divi.

Anna: Diez kā ar tiem traktoriem var iznākt... Tu jau vakar gaidīji, bet tādā laikā katra stunda dārga.

Cīruļtēvs: Viņi, māt, pēc plāna strādā. Un mums tas līguma datums tikai šodien.

Marija: Šodien arī atbrauks. Iesim, Cīruļtēv! Saaicināsim visus un sagatavosim laukus aršanai.

Cīruļtēvs: Jā, noraksim tās vecās tupeņu dobes! *Abi ar Mariju projām.*

Anna: Grūti gan bez zirga... *Ierauga Zaraini. Brīdi vērojis.* Kad tad Zaraiņu saimnieks domā sēt?

Zarainis: Šopavasar.

Anna: Vai tad nu rudenī...

Zarainis: Redzi? Sakas kārtībā. Kā sākšu — viens divi ievēcināšu pāris pūriņu.

Anna: Pāris pūriņu? Uz tādas platības?

Zarainis: Lai aug zāle! Būs siens.

Anna: Jā, jā... Katram sava gudrība... *Pieiet pie labības maisiem.*

Zarainis *kaut ko iedomājies:* Paklau, Ann'!... *Anna nedzird.* Zvaigznien! *Anna pagriežas pret Zaraini.* Panāc tuvāk! Tu te par kviešu sēšanu ierunājies...

Anna: Tīrums gatavs — jāsēj, Sirds sāp, ka sēkla vēl maisos.

Zarainis: Tiesa, tiesa, māt! Labs, kas zemē.

Anna: Bijis pašiem savs vilcējs...

Zarainis: Es domāju — man tie lauciņi nelieli... Tikai sakņu dārzs prāvāks. Sak', ja prātīgi sarunātu, varētu jums piepalīdzēt.

Anna: Vai!... Tas gan būtu labi... Kad tikai mēs spētu atlīdzēt!...

Zarainis: Vai tad es plēsoņa! Sarunāsim! Tūlīt likšu melni ecēšās, paķeršu sētuvi, — un līdz brokastlaikam tavi kvieši būs kā zem deķa! Bet jūs man vēlāk pie ravēšanas un pie siena plaušanas — abi dūšīgi meitieši, — gan jau izlīgsim!

Anna: Būtu gan brangi...

Zarainis: Roka roku mazgā — abas baltas!

Anna: Tikai ar Mariju jāparunā...

Zarainis: Ej nu, ej! Tu esi māte! Tava teikšana. Nu — un ja viņa negribēs, tu viena pati man atstrādāsi.

Anna: Tiesa gan. Diez, kad tos traktorus sagaidīs...

Zarainis: Ar traktoru? Vai tev prāts? Mūsu zemē? Uzgriezīs padibenes virsū — pat skosta neaugs! Es tev ar pederi... Ieguldīšu graudus kā vilnā! Nesīsim tikai maisus klētī! Es tūlīt jūgšu, un līdz vakaram būs kārtībā!

Anna: Kad tikai Marija nebārtos...

Zarainis: Paldies pateiks par labu darbu!

Anna: Tā gan.

Zarainis: Nu ka! Noliec tos maisus klētī, lai nemētājas pa sētsvidu, kamēr tīrumu sakārtosim. Tāda manta — vēl iekāros kāds garāmgājējs.

Anna: Paldies, paldies, saimniek! *Ienes pusmaisiņu klētī.*

Zarainis: Tā vēl ir dūšīga — desmitkārt atstrādās... *Ieiet savā galā.*

Anna *iznāk no klēts:* Tomēr lāga cilvēks, tas saimnieks... saprot iesācēja bedu... *Grib ienest otru maisu, bet tas nav pa spēkam.*

Zarainis *no istabas, pie sevis:* Kur tā Ede palikusi... *Annai* Dod man! Iemetīšu klētī — un iesim uz tīrumu! *Ienes maisu klētī.*

Anna: Zelta cilvēks! Nieki vien būs — visas tās nevalodas, ko par viņu meļš.

Zarainis *iznāk no klēts:* Redzi nu, Zvaigznien! Kad pieiet pie lietas ar saprātu, tad visu var mājas kārtībā izdarīt. Es palīdzu tev, tu man.

Anna: Paldies, paldies, saimniek! Būs atkal viena bēda no kakla nost.

Zarainis: Tu nu paķer birzamo — pie pedernīcas, dārzmalā atradīsi, — un pārstaigā lauku! Tā — krietna vēziena platumā.

Anna: Vai tad man pirmā reize...

Zarainis: Pēc tam palīdzēsi saimniecei dārzā.

Anna: Man gan vēl pašai vadziņas...

Zarainis: Pašai? Rīt arī būs diena. Es paņemšu sētuvi un stiepšu maisus. Jāiekaisa, ka līdz vakaram var iepederēt.

Anna: Labi, labi! *Iedama* Tas tik ir cilvēks... Zelta cilvēks!... *Projām.*

Zarainis: Pašai vadziņas! ... Ede! Ede!

Ede *aiz kulises:* Dzirdu jau dzirdu!

Zarainis: Nāc šurp!

Ede *uznāk no dārza:* Kas tad nu atkal būs?

Zarainis: Tu iegrāb pa kluso pāris maišeļu kviešu — no pērnajiem!

Ede: Dienas laikā? Kā tad lai klāt tieku?

Zarainis: No tiem, kas zem apcirkņa grīdas.

Ede: Tie taču aizpērnie! Un netīrīti!

Zarainis: Pats zinu! Dari, ko liek, un nepļāpā tik daudz!

Ede *iedama klētī, rūc:* Galīgi traks!... *Projām.*

Zarainis: Kamēr tā jaunā kolkoziene kaimiņus apvārdo, tikmēr jānostrādā. Tad pat gailis nedziedās, kāda sēkla tīrumā. *Paņem aramās sakas un aiziet.*

Plēsums *no dibenplāna vēro ēkas un pagalmu:* Nolaidis savu rocību vecais Zarainis. Kas tā bija par godību, kad viņš te puišus un meitas rīkoja! Pazīt vairs nevar. *Pauze* Vai tad izmiruši visi, ka neviens nerādās?

Zarainis *steidzas pāri skatuvei uz klēti.*

Plēsums *brīdi vērojis:* Labdien, Zaraiņu saimniek!

Zarainis *apstājas iztraucēts. Vēro.*

Plēsums: Ieskaties, ieskaties — varbūt atcerēsies?

Zarainis: Plēsumu Janka, vai?

Plēsums: Tevi gan nepazītu, ja kaut kur uz ceļa būtu satikušies. Puses mana bijušā saimnieka godības vairs nav!

Zarainis: Toties tu esot tagad lielā godā pie boļševikiem!

Plēsums: Kā katrs krietns sava darba darītājs.

Zarainis: Ko tu te meklē? Būsi apmaldījies. Puiša man nevajag.

Plēsums: Tāpat kā man saimnieka. Tie Jurģu laiki sen beigušies.

Zarainis: Tā, tā, tā. Ko tad gribēsi?

Plēsums: No jums? Neko. Man te līgums ar Mariju Zvaigzni un viņas kaimiņiem. Uzarsim jūsu atmatas.

Zarainis: Ahā... Nu — ko tad... Ariet veseli! *Ieiet klētī.*

Plēsums: Galīgi pārvērties. Toreiz — tā cienīgi ar spieķīti rokā pastaigājās, sviedrus slaucīdams, bet tagad — kā vērmeļu sarijies.

Zarainis *no klēts, rokās sētuve, plecā labības maiss.*

Plēsums: Uz tīrumu?

Zarainis: Nē — uz dančū placi! *Aiziet.*

Plēsums: Jā, jā. Nav vairs senie laiki. Tagad pašam jāstrādā. *Klētī troksnis.* Droši vien, kāds mājinieks. Jāpavaicā. *Klēts durvīs* Piedodiet! Man kādu no Zvaigznēm vajadzētu.

Edes balss: Vai nu klētī dzīvos! Kalpu galā.

Plēsums: Pateicos! *Aizver durvis.* Nu, brālīt! Tā vēl labāka. Un Marija ar tādiem zem viena jumta! Var iedomāties, kādas te attiecības... *Ieiet istabā.*

Ede *pabāzusi galvu klētsdurvīs, noskatās:* Vazājas apkārt okšķerēdams... *Noslēdz klētī.* Tā vien skaties, pievāks kaut ko... *Iesteidzas savā galā.*

Marija *no dibenplāna.*

Plēsums *no istabas, ierauga viens otru:* Labdien!

Marija: Tu? Kā tad tā...

Plēsums: Negaidīji?

Marija: Gluži otrādi! Kur traktori?

Plēsums: Ceļā. Es nācu taisni, pār Sūreņu kalnu.

Marija: Bet es jau sāku uztraukties. Domāju, negadījums, vai, ka norunātā dienā neiebraucāt.

Plēsums: Bērzu ciemā aparām vienā saimniecībā virs plāna.

Marija: Sējammašinu neaizmirsi?

Plēsums: Protams! Kamēr traktors uzplēsīs atmatas, es tev pats tos kviešus iesēšu.

Marija *joko:* Pats brigadieris? Tad gan es būšu lepna!

Plēsums: Nu, nu! Tu, kā dzird, te kopsaimniecību dibinot?

Marija: Pagaidām tikai kopīgu liekās zemes apstrādāšanu organizēju. Zēl, ka atmatas paliek neapsētas.

Plēsums: Un izdodas?

Marija: Esam četri dalībnieki. Piektais kaimiņš, Zarainis, nav iekustināms. *Pauze* Atnācu pēc šķipeles. Pamestās kartupeļu bedres jānolīdzina, lai traktors nebūtu jāgroza. Cīruļtēvs ar pārējiem jau strādā.

Plēsums: Kas varēja domāt, ka no tevis tāds organizators iznāks! Kad vergojām te, Zaraiņos, vārda pār lūpām nevarēji dabūt.

Marija: Bet sirds bija pilna. Līdz malām! Iesim istabā!

Plēsums *iedams:* Kā tagad sadzīvojat?

Marija: Zobiem mani apēstu, ja bijusi viņam vara!

Plēsums: Ticu. Nupat satiku. Aiznesa labības maisus. Laikam sēt sadomājis.

Marija: Sēt?

Plēsums: Liekas gan.

Marija: Nevar būt! Neviena sastrādāta tīruma viņam nav.

Plēsums: Nezinu. Ar sētuvi un maisu plecā aizgāja uz to pusi. *Norāda virzienu.*

Marija *paiet dziļumā:* Kas tad tas? Manā laukā? *Plēsums tuvojas Marijai.* Tas ir mans kviešu tīrums!

Anna *priekšplānā, ierauga Mariju un Plēsumu:* Ak tu, meit... Es domāju, ka tu pa kaimiņiem...

Marija: Zarainis — mūsu laukā? Ko tas nozīmē? Vai — ar tavu ziņu, māt?

Anna: Neļaunojies, meit... Es domāju — kamēr tos traktorus sagaidīs... Labs, kas zemē. Un par zirgiem es atstrādāšu. Tev nebūs jāiet. Es pati...

Marija: Lūk, kā? Nē! Tas viņam neizdosies. Tie traktori, māt, ir jau klāt. Un tu — nevienu dienu tu nestrādāsi Zaraiņa tīrumā! Pašām darba pietiks.

Anna: Bet tā esot nedzīva zeme, ko ar traktoriem uzvandot augšā...

Plēsums: Nē, Zvaigžņu māt! Tā ir visdzīvākā zeme! No pašām saknēm to ceļam pret sauli augšā!

Marija: Esi tik labs, atnāc man līdzi!

Plēsums: Iesim! *Abi aiziet.*

Anna: Ak kungs, ak kungs... Atkal būs naids mājās. Jau tā nevarēja ar saimnieku sadzīvot, bet tagad... *Ieiet istabā.*

Cīruļtēvs *lielā steigā pāriet skatuvei, ieiet Zvaigznes galā.*

Ede *steidzas no istabas uz klēti:* Jānokopj, ka neuzkuļas kāds. Ko var zināt, kas tam pašam bija aiz ādas... *Ieiet klētī. No istabas Cīruļtēvs un Anna.*

Cīruļtēvs: Tu saproti? Norakām pauguru, duru lāpstu — ciets! Domāju — kāds dēļa gals. Duru pāris pēdu tālāk — atkal ciets! Tavu brīnumu!... Sanākam visi kopā...

Anna: Un?...

Cīruļtēvs: Un ko tu domā...

Zaraiņa balss: Tā ir goda laupīšana! Mani par blēdi saukt?! *Uznāk. Viņam seko Marija — ar pustukšu labības maisu rokā un Plēsums.*

Marija: Noskaidrosim.

Zarainis: Pie ieceiniekiem noskaidrosim! Paklau, Cīruļu tēv! Vai tā nav nekaunība: es kā godīgs cilvēks no sirds gribēju palīdzēt! Domāju — apsēšu arī šām tos kviešus! Ko tie meitieši mokās! Bet pateicības vietā — esot sēklu nozadzis! Sējis zemē draņķus!

Marija: Vai tu viņam visu sēklu iedevi, māt?

Anna: Visu. Ienesa klētī.

Plēsums: Klētī? *Marijai* Apskatīsim! *Abi dodas uz klēti.*

Zarainis *šķērso ceļu:* Savā klētī es pats esmu saimnieks!

Plēsums: Nemaisies pa kājām!

Zarainis: Tu!...

Plēsums *atver klēts durvis. Iekšpusē skaļš Edes kliedziens «Vai!»:* Te jau īsta šķirotava! *Abi ar Mariju ieiet klētī.*

Ede *vaimanādama aizsteidzas uz istabu:* Ak kungs, ak kungs... kas nu būs, kas būs!...

Zarainis *nošņāc viņai pakaļ:* Galvu es tev noraušu...

Marija *iznāk no klēts. Saujās graudi:* Lūk! Lūk, kur mana sēkla! Kvieši kā dzintars! Bet paskaties, Cīruļtēv, kādus viņš man tur sēja!

Cīruļtēvs *apskata graudus.*

Anna: Kas to varēja domāt?...

Cīruļtēvs: Mēslus gan tu esi gribējis iesēt, Zaraini. Kauns! Kauns un negods!

Plēsums *iznācis no klēts:* Tādas mantas tur laba tiesa. Pussapelējuši kaudzē zem apcirkņa grīdas.

Zarainis: Ar kādām tiesībām tu pa manu klēti vandies, ko?

Plēsums: Ar pilsoņa tiesībām. Apskatu, kā nelietis aizlaiž maizi bojā.

Zarainis: Tā ir mana labība!

Cīruļtēvs: Vai tur, kartupeļu bedrēs, tā arī tava labība?

Zarainis: Ko? Kas?!

Cīruļtēvs: Jā, jā. Kartupeļu bedrēs aprakta labība. *Pārējiem* Mēs to uzrakām.

Zarainis: Jūs?! Nedošu! Nevienam nedošu!!!

Marija: Es ziņošu izpildkomitejai un milicijai. Jūs uzmaniet viņu! *Aizkulisēs iedūcas traktors.*

Plēsums: Mani puiši klāt!

Marija: Ko tad darīsim?

Plēsums: Es domāju — nekavēsim laiku! Tu ej — lai pagasts ņem to budzi savās rokās. Gan viņi zinās, kas ar tādu darāms. Bet mēs ķersimies pie darba.

Cīruļtēvs: Pareizi! Sējas laikā katra stunda dārga: saulīte tikpat kā zeltu sijā!

Priekškars

Aktivitati estrades repertuara jaunradē un izkopšanā

Šinīs dienās Mākslas lietu pārvaldē pie Latvijas PSR Ministru Padomes notika plaša apspriede par estrades repertuara jautājumiem, kurā piedalījās vadošo mākslas un kulturas iestāžu, komponistu un rakstnieku savienību pārstāvji. Mākslas arvien pieaugošā tuvošanās tautai un tās dzīvei, mākslinieku nepārtraukta līdzdarbība koncertbrigadēs, kas regulari ierodas rūpnīcās, darba vietās, apriņķos un pagastos, bet it īpaši vasaras sezonas tuvošanās, kad mākslas sarīkojumiem atveras brīvdabas skatuves, parki un dārzi, prasa pievērst konkrētāku vērību estrades mākslas formai kā mākslas veidam, kas spēj atsaukties visaktuālākajām temām un katrā laikā un apstākļos vaidzināt visplašākās mākslas klausītāju un skatītāju masas. Taisni estrades repertuārā, tiklab dzejā, prozā un dramaturģijā, kā arī mūzikā un dejā, īsti mērķtiecīgi iederas humors, sadzīves un politiska satira, kura tautai vienmēr tuva, saprotama un kā atziņa, vārds vai dziesma no estrades pāriet dzīvē un veic tur svarīgu sabiedriski ideoloģisku darbu. Tautas dzejnieka Raiņa, tautas rakstnieka Andreja Upīša, padomju dzejnieka Ļebedeva-Kumača, Michalkova, Maršaka satiras un fabulas, padomju komponistu solo un koru dziesmas ir spilgti paraugi mākslinieciski augstvērtīgai mākslai, kāda lielākā mērā nekā līdzšim jārada arī latvju autoriem. Iestādēm, kuru uzdevums veicināt estrades repertuara straujāku uzplaukumu, jāslēdz līgumi ar atsevišķiem rakstniekiem un komponistiem, tad estrades māksliniekiem netrūks jaunu noderīgu materiālu. Tāpat kā estrades repertuara jaunradē lieli trūkumi vērojami tā izkopšanā un attīstīšanā. Estrades koncertprogramās pielaiž izpildīšanai ne vien mākslinieciski mazvērtīgus un idejiski tukšus, pat kaitīgus sacerējumus, bet tāpat neseko arī izpildītāju kadru kvalifikacijai, viņu amata prasmei un spējām, kuru zemais līmenis sakropļo un mazina pat labu darbu iespaidu klausītājos. Nepareizi ieskati un nostādne, ka sabiedrībā nav populara estrades māksla. Par tādu to var padarīt estrades repertuara organizētāju darba paviršība, vienaldzība un acīm redzama nemākulība. To pierāda jau tas vien, ka estrades sarīkojumu programās vēl tālu neizmanto labāko, ko jau devuši mūsu rakstnieki un komponisti. Materiālu izvēlē, programu sastādīšanā visgarām vērojama ne ar ko neattaisnojama pašplūsme un izdomas diletantisms. Atliek tikai brīnīties, ka pat Valsts filharmonija neatrod par vajadzīgu estrades mākslas izkopšanai saistīt vajadzīgos režisorus un konsultantus, it kā estrades māksla būtu kaut kādā ziņā mazvērtīgāka un mazāk nozīmīgāka par citām mākslas nozarēm. Blakus kino mākslai un mākslas pašdarbībai estrades māksla saskaras ar visplašākajām tautas masām. Estrades mākslā, kā jau aizrādīts, arvien vairāk piedalās mūsu izcilākie skatuves mākslinieki — aktieri, solisti, dejotāji. Ir pēdējais laiks rūpēties, lai tās rīcībā būtu mākslinieciski augstvērtīgs, tematiski laikmetīgs un idejiski mērķtiecīgs estrades repertuars. Tad mākslinieku brigades un kolektīvi spēs savlaicīgi un sekmīgi sagatavot koncertprogramas, un tās kā saturā, tā izpildījumā apmierinās tautas un partijas prasības, kuras izvirza socialistiskās celtniecības jaunās piecgades svarīgie uzdevumi.

M. R.

Latviešu pasaku izlases pirmais sējums

Latvijas Valsts izdevniecība laidusi klajā pirmo latviešu tautas pasaku izlasi J. Niedres sakārtojumā un apdarinājumā.

Septiņdesmit piecas pasakas, kas iespiestas šajā krājumā, ir maza daļa tās pasaku bagātības, ko latviešu tauta radījusi ilgajos gadsimtos, lauzdama sev ceļu uz labāku dzīvi. Ievadā J. Niedre atzīmē, ka «šinī latviešu pasaku izlasē izraudzītas galvenokārt tās pasakas, kas uzsvērti pauž latviešu darba tautas atziņas par sabiedriski organizēta darba lielo nozīmi un spēku, par sabiedriski organizētu darbu kā visu vērtību radītāju un nesēju, kā arī tās, kuras raksturo tautas iemīļoto varoni — tās daudzu tieksmju un vēlējumu piepildītāju: vienkāršu darbaļaužu dēlu vai meitu.» Turklāt gandrīz ikviena no šīm pasakām pauž nemitīgo tautas cīņu par sociālo taisnību, nicināšanu pret varām, kas kavē to virzīties pretī taisnīgākai, gaišākai nākotnei.

Latviešu tautas pasakas cēlušās zināmos vēsturiskos apstākļos, un tāpēc gluži dabiski, ka tās lielā mērā atspoguļo tautas vēsturi, runā par sabiedrības attīstības gaitu centieniem. Ļeņins saka, ka, balstoties uz folkloras materialiem, «varētu uzrakstīt brīnišķīgu pētījumu par tautas ilgām un gaidām...»

Atliek pārlasīt pirmo latviešu tautas pasaku izlases krājumu, lai pārliecinātos par pasaku visdzīvākajām saitēm ar dzīvi, lai gūtu pārliecību par latviešu buržuaziskо folkloras pētnieku aplamajiem uzskatiem, ka pasakas radušās it kā uz sapņu pamatiem, vai ka tanīs mēs nerodam šķiru cīņas atspoguļojumu. Tieši tāpēc, ka tautas pasakām ir visdzīvākās saites ar vēsturisko īstenību, ka notikumu centrā ir cilvēks kā sabiedrības loceklis, kurā aktīvi cīnās par labāku dzīvi, sociālu taisnību, — ir liela audzinoša nozīme, saglabājušies līdz mūsu dienām.

Krājuma sākumā ievietota pasaka «Varenais cilvēks». Tā, acīm redzot, cēlusies dziļā senatnē, vēl tad, kad no pirmatnējās sabiedrības cilvēki pārgājuši uz kopienas īpašuma pamatiem un jau bija pārliecināti par savu spēku cīņā ar dabu, ar zvēriem. Raksturīgs ir šīs īsās pasakas nobeigums: «Cilvēks paņēma līdzi suni, bisi, cilpu, makšķeri un tad gāja cīņā. Suns sameklēja zvērus, un cilvēks tos nošāva; cilvēks ievilināja putnus cilpā un sakēra; tārpu viņš izraka no zemes, uzdūra uz makšķeres un izmakšķerēja zivi. Tā cilvēks pārspēja visus dzīvniekus.» Tā cilvēks izcīnīja pirmo lielāko cīņu, lai sāktu jaunu.

Tālāk seko pasakas par lieliem izgudrotājiem un amatniekiem. Te ir pasakas par bezzirga ratiem, kurus iztaisījis muļķītis, par kalēju, kas izkalis zivi, kura peldēja kā dzīva zivs, dreimani, kas iztaisījis ērgli, kurš varēja lidot; pasakas par lidojošo zirgu, zelta laivu, zelta spārniem, koka dzērvīti u. c. Tās pauž par neizsīkstošo tautas enerģiju, tās radošā spēka lielumu, nesamierināšanos ar sociālo netaisnību, nemitīgos meklējumus, kā dzīvi padarīt labāku un pilnīgāku.

Jāatzīmē sastādītāja rūpīgais darbs, sakārtojot pasakas par brīnumspēku, teiksmainiem stipriniekiem, bārenīti, pameitu, padēlu un trešo dēlu. Tanīs mēs redzam latviešu tautas gadsimtu ilgās cīņas pret saviem apspiedējiem — vācu iebrucējiem. Tur pasaku varonis — milzis iet kaujā pret tumsas spēkiem un cīnās, līdz uzvar savu pretinieku; tur kalps izrēķinās ar kungu; čaklā un cildenā sērdienīte ar savām zelta rokām veic milzīgu darbu un palīdz vājiem; tur mēs redzam tautas bezgalīgo cīņas gribu un ticību uzvarai pār apspiedējiem. Jaušam tās milzu spēku, kas nesa mums sauli.

Nepieciešams atzīmēt J. Niedres ievadu pirmajam pasaku sējumam, jo tas būtībā ir pirmais nopietnākais solis mūsu tautas pasaku un vispār folkloras pētniecībā, kas balstās uz marksisma-ļeņinisma zinātnes principiem, kaut arī tas vēl nevar pretendēt uz vispusīgu latviešu tautas pasaku novērtējumu. Jācer, ka nākamie latviešu pasaku sējumi ievērojami papildinās iesākto darbu, kas ienestu redzamu uzlabojumu latviešu folkloras mācīšanā skolās un arī augstākajās mācību iestādēs, dotu spēcīgu prettriecienu visām tām ideālistiskajām teorijām par tautas folkloru, kuras nereti maldina mūsu jaunatni.

V. Vasars

A. Junkera oriģinalkokgrebumi „Latviešu pasaku" 1. sējumam

Aleksandram Junkeram kā kokgrebim latviešu grafikā visai īpatnēja vieta. Kā kokgrebis starp tiem, kas tagad darbojas latviešu padomju grafikā, viņš ir gandrīz pats vecākais. Visu, ko A. Junkers savā mākslā sasniedzis, viņš veicis pašmācības ceļā, noiedams grūtu, bet labu un allaž derīgu dzīves skolu.

30. gadu sākumā šur tur parādījās A. Junkera nelielie, gandrīz miniaturie veikumi linolejā. Tie parasti tēloja strādnieku sūro ikdienu un darba dzīvi kapitalistiskajā iekārtā. Mazliet neveiklos, skarbos, asos melnbaltos plankumos, dziļi izjustā līnijā, kas labi pauda un rādīja autora drūmo, protestējošo iekšējo psichisko satvaru un garīgo satraukumu, bija skatāmi akmeņkaļi, ieļu strādnieki, telegrafa vilcēji, jūrnieki un varenie ostas strādnieki. Blakus tiem vecīši nažu trinēji, vieglie un smagie ormaņi. Tā bija raiba un plaša pasaule, ko mēs te skatījām, latviešu grafikā līdz tam laikam pilnīgi neskarta un netverta.

A. Junkers tajos laikos nevairījās arī tīri revolucionāru temu, rādīdams apzinīgo strādnieku un bezdarbnieku, kas saceļas un pašaizliedzīgi cīnās pret toreizējo smacīgo iekārtu.

A. Junkera māksla neieguva plašāku atbalsi, jo bija sveša un neparasta, nevajadzīga toreizējai valdošajai šķirai. Turklāt jāpiezīmē, ka Junkers to brīdi bija tikai sava mākslinieciskā gājuma pašā sākumā. Nebija vēl iegūta līdz galam arī nepieciešamā meistarība un māka lielā pilnībā izteikt savas savdabīgās izjūtas un veidojamo pasauli.

Tāpat arī miniaturā forma ar savu nelielo apjomu, ar savu sīkumu savā ziņā ierobežoja mākslinieku izvērst paceltās episkās temas visā nepieciešamajā lielumā un varenībā.

Taču viens kas — ilgi pētīdams miniaturu formas un veidojuma savdabības, to apdares dažādos raksturīgos paņēmienus, A. Junkers vēlākajos gados kļuva gluži vienreizīgs, neaizstājams miniaturists latviešu grafikā. Ka tas tā, to mēs labi varam atrast arī nule apskatāmajos A. Junkera darbos «Latviešu pasaku» 1. sējumam. Viņa viņetes ir pilnas izdomas, labi komponētas, rūpīgi apstrādātas, ar saturu un asprātību piesātinātas. Šajās viņetēs neduras acīs tas, ko vēl A. Junkeram nav izdevies pārvarēt savos liela apjoma darbos.

Tiem A. Junkers pievērsās tad, kad viņš gandrīz pilnīgi un vienīgi pievērsās ainavai, īpaši tēlodams un rādīdams skatītājam Kurzemes un Zemgales mazpilsētas, vēl vairāk Latgales sādžas ar to raksturīgajām ēkām, uzkalniem, pagalmiem, tā atrazdams sev bagātīgu vielu fakturai, apdares spožumam un svītrojumu meklējumiem. Tomēr visvairāk darbu A. Junkers veltījis Rīgas nomales apdzejošanai, pavērdams mums gan Maskavas priekšpilsētu, gan ostu, gan Daugavas krastu ar tā savdabīgo raibumu un daiļumu, kur stiprā darvas smarža, atplūdināto koku valgais spīdums, to asais aroms sajaucas kopā ar veco labojamo laivu siluetiem.

Pamazām, ar lielām pūlēm A. Junkers savu izkopto ainavu pārvērš žanrā. Atkal parādās cilvēks, sākumā kļūdains, neizstrādāts, vēlāk jau ar lielāku veikumi darināts.

Līdz šim A. Junkera īstākie un krietnākie sniegumi šai viņa darbu paveidā atrodami dzejnieka Ērika Ādamsona «Koklētājā Samtabiksē». To, ko A. Junkers devis «Samtabiksē», viņš vēl nav pārspējis, it kā vēl kavējas atmiņās pie šiem saviem darbiem, nespēj atraisīties no saviem tai brīdī radītajiem tēliem, dzīvo vēl viņu elpā un viņu sabiedrībā.

Ņemsim kaučū «Latviešu pasaku» 1. sējuma ieskaņas kokgrebumu. Tur sakopota liela sabiedrība. Gandrīz visi Latvijā sastopamie zvēri un viņu priekšā pasaku varonis, kas ārkārtīgi atgādina koklētāju Samtabiksi. Arī zvēri tādi paši. Lielā līdzība kaut kā atmodina domu par nelielu sastingumu, kas ieviesies A. Junkera mākslinieciskās augšanas gājumā.

«Latviešu pasaku» 1. sējumā ievietoti septiņi lieli A. Junkera oriģinalkokgrebumi uz atsevišķām krīta papīra lapām.

Brūnganais ietonējums mīkstina svītru spēku, piedodams darbiem vēlamo senatnīgumu.

Labākais no kokgrebumiem grāmatas 168. lpp. Tverts spēcīgs moments, saspringta darbība, rasts vajadzīgais pasakainais baismīgums, nevainojams komponējums, laimīga mākslinieciska izdoma un tās atrisinājums.

Tāpat visai interesants 120. lpp. kokgrebums, pilns lielas dinamikas un asprātības. Bet arī šai lieliskajā kokgrebumā, tāpat kā pārējos, pasaku varonis nav pietiekami izcelts, nav nolikts pirmajā vietā, darbība nav koncentrēta ap viņu kā ap vienīgo un pirmo izejas punktu. Tas Aleksandram Junkeram, darinot kokgrebumus nākamajiem pasaku sējumiem, ir noteikti jāpārdomā un, izejot no savas īpatnības, jānovērš.

Jāsaka, ka Aleksandra Junkera personā rasts īstais meistars pasaku ilustracijām un ka mākslinieks, novēršot vienu otru trūkumu savā darbā, sniegs vēl ievērojamākus, vēl savdabīgākus darinājumus nekā līdz šim.

Aleksandrs Čaks

PAR REPERTUARA PLANA IZPILDĪŠANU

(Mākslas lietu pārvaldes sanāksmē)

Šais dienās notika visu Rīgas teatru pārstāvju sanāksme, veltīta jautājumam par pirmā pusgada repertuara plāna izpildīšanu. Noklausoties ziņojumus, noskaidrojās, ka divi vadošie galvaspilsētas teatri — Dailes un Dramas teatri — šai pusgadā nenodrošinās repertuara plāna izpildi. Teatri izteica vēlēšanos, lai latviešu autoru lugas «Satikšanās krastā» un «Zaļā zeme» tiktu ieslēgtas otrā pusgada repertuara plānā. Vislabāk apstiprināto plānu pilda Operas un baleta teatris. Ar dažām izmaiņām savus plānus pilda arī Krievu dramas, Jelgavas un Jaunatnes teatri.

Zināmu neskaidrību radīja tas, ka Mākslas lietu pārvalde vēl nenoteica laiku atsevišķu teatru viesizrādēm, atpūtai u. t. t.

Apspriežot repertuara plānu otrajam pusgadam, izrādījās, ka neviens teatris, izņemot Operas un baleta teatri, nav izvēlējies piemērotu lugu Oktobra revolucijas 30. gadadienai. Grūti šai lietā vainot mūsu teatrus: ne Vissavienības Mākslas lietu komiteja, ne Mākslas lietu pārvalde neko nav darījusi, lai atrisinātu šo uzdevumu.

Teatru vairākums līdz šim nav domājis par otrā pusgada repertuara plāna izstrādāšanu. Tikai Operas un baleta, Krievu dramas un Jelgavas teatri varēja nosaukt konkretas lugas, ko tie domā uzvest otrajā pusgadā. Operas un baleta teatra direktors Meija paziņoja, ka teatra kolektīvs otrajā pusgadā uzvedīs Rimska-Korsakova operu «Pasaka par caru Saltanu», V. Muradeli padomju operu «Ārkārtējais komisars». Gada beigās notiks Pučīni operas «Bohema» uzveduma sagatavošana.

Krievu dramas teatra literarās daļas vadītājs Gurevičs paziņoja, ka otrajā pusgadā teatris uzvedīs Korneičuka komediju «Atbrauciet Zvonkovaje» un Bomaršē «Figaro kāzas». Jelgavas teatris paredz uzvest Gou un Djuso lugu «Dziļās saknes», Annas Brigaderes «Lolitas brīnumputnu» un, iespējams, Treņeva lugu «Ļubova Jarovaja», kuras uzvedumu veltīs Oktobra revolucijas 30. gadadienai.

Sanāksmes beigās Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks Fr. Rokpelnis pasvītroja repertuara plāna izpildīšanas nepieciešamību un atzīmēja, ka galvenais šīsdienas teatru uzdevums pienācīgi sagaidīt Oktobra revolucijas 30. gadadienu.

PADOMJU IGAUNIJAS MĀKSLINIEKI

Korespondence no Tallinas

Igaunijas padomju mākslinieki spraigi gatavojas Lielās Oktobra revolucijas 30-tajai gadadienai, veltītai Vissavienības mākslas izstādei. Gleznas jubilejas izstādei darina divreiz lielāks mākslinieku skaits, nekā to piedalījās 1945. g. izstādē. Blakus 80 darbiem, ko pasūtījusi Mākslas iestāžu direkcija, mākslinieki veic arī vairākus Igaunijas PSR Mākslas lietu pārvaldes pasūtītus darbus.

Izstādei domāto darbu pirmo uzmetumu republikaniskā skate parādīja, ka kļuvusi daudz plašāka mākslinieku darbu tematika. Jaunie darbi atspoguļo sociālistisko celtniecību, Padomju Igaunijas tautas saimniecības atjaunošanu, igauņu tautas revolucionāro pagātni un Tēvijas kara posmus. IPSR nopelniem bagātais mākslinieks prof. Adamsons-Eriks glezno lielu panno par dziesmu svētkiem, kuriem liela nozīme nacionalās kulturas attīstībā. Igauņu svētkus un tautas dzīvi atspoguļo arī B. Lukatša un I. Jensena grafika. Igaunijas Padomju mākslinieku savienības priekšsēdētājs P. Aviks savas kompozicijas temai izvēlējies Tallinas ostas atjaunošanu.

No vecākās paaudzes gleznotājiem A. Grinbergs darina gleznu, kurā attēlota igauņu inteliģences piedalīšanās sociālistiskajā celtniecībā. Līdzīgu temu izvēlējies jaunais apdāvinātais E. Kits, kurš jaunrades uzmetumu jubilejas izstādes skatei gleznojis lielāka apmēra Tartu mākslinieku grupas portretu. J. Okass izvēlējies temu «1905. gads Igaunijas laukos». H. Vitsura litogravīras serijā ir tādas lappuses kā, piemēram, «Sarkankarogotie vezumnieki», «Degakmens — mūsu zelts», «Maizes sagāde» u. c. Republikas ievērojamāko darbinieku galeriju rāda Aino Bacha zīmēti.

J. Vaino un J. Kolloms gatavo vairākas gravīras, veltītas jaunajai Staļina piecgadei. Pēdējais vēl bez tam dažās gravīrās grib parādīt igauņu tautas cīņu no 1343. g. līdz 1945. g. Igauņu vecākais grafiķis G. Reindorfs apņēmies zīmuļa asējumā parādīt dzimtenes ainavu skaistumu.

Daļa Igaunijas skulptoru gatavo portretus, piemēram, nopelniem bagātais mākslinieks F. Sammamas veido Igaunijas Zinātņu Akademijas prezidenta prof. H. Krusa, Ministru Padomes priekšsēdētāja B. Veimera, IK(b)P CK pirmā sekretara Karotama bistes. Pārējie apstrādā sadzīves un rūpniecības tematikas: E. Ross veido skulpturu — «Kalējs ar zirgu», nopelniem bagātais mākslinieks prof. A. Štarkopfs — «Cīnītāji» u. c.

Karikaturists I. Jensens gatavo autolitografiju seriju par Igaunijas folkloras temām un ilustracijas pasakām.

Visus darbus, kas domāti Vissavienības izstādei, iepriekš parādīs Tallinas Mākslas nama izstādē. Nav jāšaubās, ka tie liecinās par Igaunijas mākslinieku idejiskā redzes loka paplašināšanos un viņu meistarību.

Daudzpusīgs ir IPSR Mākslinieku savienības iestāžu darbs, ko organizē Mākslas Fonds. Notikušas divas panākumiem bagātas izstādes, kas bija veltītas fašistu nogalināto mākslinieku — gleznotāju Limano, Johani, Kummita un grafiķu Largo, Livaka, Rosilehta darbiem. Pagājušā gada novembrī notika grafiķu grāmatu ilustratoru izstāde, kurā piedalījās ap 40 ilustrētāju. 1946. gada beigās bija sarīkota arī piecu mūsu mākslinieku no brālīgās Armenijas atvesto etīdu un zīmējumu izstāde. Tie darināti Armenijas tautas mākslinieka G. M. Gjurdžana radītajā «Ceļojošajā nometnē», kas atrodas kalnos, 40 km no Erevanas. Šīs izstādes labākos darbus rādīs Maskavā, Armeņu kulturas namā. Armeņu mākslinieku atbildes apciemojums gaidāms 1948. g. sākumā.

1947. gads sākās ar triju jaunu mākslinieku: R. Sagrita, E. Okasa, R. Utmas darbu izstādi. Sagrits un Utma parādījuši Baltijas jūras piekrastes dzīvi, zvejniekus; Okass — pilsētu un lauku daudzveidīgo dzīvi.

Pirmo reizi laikrakstu slejās kā mākslas kritiķi parādījušies strādnieki stachanovieši, zvejnieki, kas dod jaunu mākslas jaunrades izpratni un vērtējumu.

Pašlaik pagājis jau mēnesis, kopš Mākslas namā ar lieliem panākumiem rāda lietišķās mākslas darbus; par šiem panākumiem gaiši liecina 12.000 apmeklētāju un otrreiz izdotais katalogs.

Lietišķās mākslas meistarības attīstībā liela nozīme būs nupat atvērtajai eksperimentalās grafikas darbnīcai, kas būs piemērota visiem technikas veidiem. Šai darbnīcai būs nozīme arī IPSR Mākslas Fonda izdevniecības sektora attīstībā.

Liela nozīme Igaunijas mākslinieku attīstībā bija arī Maskavas, Ļeņingradas un Kijevas mākslinieku darbu izstādēm Tallinā un Tartū. Šais izstādēs igauņu mākslinieki iepazinās ar labākajiem krievu padomju mākslas meistariem un guva jaunus spēkus lielu audeklu radīšanai, kas cels godā igauņu tautas pašaizliedzīgo celtniecības darbu.

J. Genss

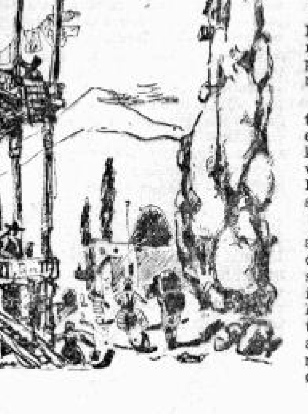

Makss Rosma «1905». Gravīra stiklā. Pa kreisi: E. Kolloma kokgrebums J. Barbarusa grāmatai «Pret straumi». Pa labi: A. Heidre. Erevanas motīvi.

LUGA, KAS STĀSTA, KĀ ĻEŅINS UN STAĻINS VEIDOJA PADOMJU DZĪVES PAMATUS

Darbaļaužu lielo vadoņu — Ļeņina un Staļina tēli padomju dramaturģijā ienāca laikā, kad padomju zeme gatavojās atzīmēt Oktobra revolucijas divdesmito gadadienu. Padomju lugu konkurss tad deva vairākus darbus, kuri, kaut arī epizodiski, rādīja socialistiskās valsts dibinātājus. Pogodina «Cilvēks ar šauteni», Treņeva «Ņevas krastā», Korneičuka «Taisnība», kā arī vēlāk uzrakstītie darbi—Kazakova «Čekisti», A. Tolstoja «Ceļš uz uzvaru» — bija pirmie mēģinājumi šajā virzienā. Bet šajos darbos vadoņu figurām bija galvenokārt tikai ilustratīvs raksturs. Izveidot īsti pilnasinīgus Ļeņina un Staļina skatuviskos tēlus izdevās Nikolajam Pogodinam lugā «Kremļa kuranti». Šajā sacerējumā vadoņu tēli organiski iekļauti lugas sižetiskajā attīstībā, personaža attiecībās, apveltīti patiesi bagātīgām sceniskā izveidojuma noskaņām un niansēm.

«Kremļa kurantus» repertuārā uzņēmuši divi mūsu republikas teatri — Valsts Dramas teatris un Valsts Krievu dramas teatris. Šie inscenējumi, bez šaubām, ir paši atbildīgākie, paši nozīmīgākie visā latviešu teatra pastāvēšanas laikā. Nav cilvēka, kuram mūsu tautas dzīvē būtu tik skaista un cildena vieta kā Ļeņinam un Staļinam, nav cilvēka, ko mūsu zemes iedzīvotāji mīlētu sirsnīgāk un patiesāk kā Ļeņinu un Staļinu, tāpēc arī padomju teatrim nevar būt lielāka uzdevuma kā parādīt uz savas skatuves Ļeņina un Staļina tēlus. Īpaša atbildība šajā nozīmē gulstas uz Valsts Dramas teatri, jo tas ir pirmais, kas stājies pie šāda svarīga pasākuma.

Lugas darbība risinās smagajā, vētrainajā 1920. gadā. Pirmajā ainā autors zīmīgi parāda postu un trūkumu, kas kā tumšs mākonis pārvilcies pāri Krievijai. Imperialistiskajā karā, divās revolucijās, pilsoņu karā un intervencijā visa zeme, visa tauta nogurdināta līdz pēdējai iespējai, līdz pamatiem satricināta saimnieciskā dzīve. Pie Tveras vārtiem redzam pūli, kas ar satricinošu precizitati raksturo tālaika apstākļus. Šeit iepazīstamies ar noskrandušiem bezpajumtniekiem, spekulantiem, kas izmanto vispārējo pārtikas trūkumu, lai iedzīvotos bagātībā, vērojam dīkdienīgus slaistus, kas tirgojas ar sacharinu, pornografisku literaturu, lellēm, speķi, sieviešu veļu, dažādām tabletēm, putraimiem. Bet šis pūlis nav visa Krievijas tauta. Cilvēki, kas drūzmējas ap Tveras vārtiem, ir tikai niecīga tautas daļa, turklāt tautas organisma atlūzusī daļa, — dažādi vecie inteliģenti, cariskā režima kalpi, kurus dzīve savā straujajā gājienā uz priekšu nostūmusi no ceļa. Šie cilvēki nav spējuši vai nav gribējuši atrast vietu jaunajā, Oktobra liesmās dzimušajā dzīvē. Šajā pašā ainā dzirdam ierunājamies arī citus cilvēkus, dzirdam ieskanamies citus motivus. Uz skatuves uznāk sarkanarmietis, kas brauc no frontes atvaļinājumā, redzam karaskolas kursantus, kuru gaišā dziesma izkliedē spekulantu pūli, kā rīta ausma iedzen pažobelēs un tumšās mūru spraugās sikspārņus. Uz skatuves parādās nākotnes cilvēki, īstā Krievijas tauta, kas apņēmīgi iet pa Ļeņina norādīto ceļu, cīņās un darbā veido pati savu laimi.

Jau lugas otrajā ainā uzmanības centrā izvirzās Ļeņina tēls. Uz skatuves viņu vēl neredzam, bet jūtam viņa tuvumu. Padomju valsts vadītājs izbraucis medībās. Skatītāju dziļi saviļņo rūpība un mīlestība, ar kādu apkārtējie zemnieki runā un domā par Ļeņinu. Klausoties revolucionarā matroža Ribakova, zemnieka Čudnova un bijušā sādžas zvaniķa Kazanova sarunās, saprotam, ka Ļeņins kļuvis par īstu tēvu un draugu visiem godīgajiem cilvēkiem. Vladimiram Iļjičam viesojoties Čudnova mājā, risinās šķietami nozīmīgas pārrunas. Taču katrs vārds, ko šie vienkāršie ļaudis pasaka, patiesa dvēseliska siltuma caursfrāvots un apgarots. Šo pašu siltumu, nesatricināmo uzticību skatītājs samana arī Ļeņina sarunā ar tramvajstrādniekiem. Viens no strādniekiem Ļeņinam saka: «Kam ticēsit jūs, tam arī mēs». Tie ir pavisam ikdienišķi vārdi, bez patosa un bez liekulības. Tā runā tikai skaidri un stipri cilvēki.

Ar izcila meistara prasmi N. Pogodins prot parādīt, kā Ļeņins mīl šos vienkāršos, krietnos cilvēkus. Visu savu mūžu atdevis darbaļaužu interesēm, lielais proletariata vadonis arī šajā grūtajā, pārbaudījumiem pārpilnajā laikā domā par tautas nākotni. Skaistus, revolucionaras kvēles pilnus sapņus viņš veltī tautai. Sarunā ar Ribakovu Ļeņins atzīstas: «Nu, tad es jums to pateikšu kā noslēpumu... es sapņoju reizēm... Staigāju viens un ceļu gaisa pilis... Torni līdz debesīm mēs necelsim, bet ar mūsu tautu var sapņot... to var uzdrīkstēties...» Un viena tāda sapņa rezultats ir plāns par Krievijas elektrifikaciju. Šajā pašā sarunā ar Ribakovu Vladimirs Iļjičs pastāsta: «Sādžās cilvēki sēž skalu gaismā. Skali — tie taču bija agrāk par petrolejas lampām. Vai esat padomājis, ko tas nozīmē? Vakar es saņēmu vēstuli no Uraliem, tur Zlatoustā, ieroču rūpnīcā, ļaudis spiesti griezt mašīnas rokām. Sen jau es domāju par Krievijas elektrifikaciju.»

Sapnis par elektrifikaciju un šā sapņa piepildīšanas sākums ir lugas sižetiskās uzbūves pamatā. Šis sapnis ir rezultats tai lielajai, skaistajai mīlai, ko Ļeņins veltī Krievijai, savai tautai. Viņš saka: «... mēs tautai šodien gribam dot vienkāršu formu, aizraujošu: padomju vara plus elektrifikacija. Es domāju, ka tas arī būs komunisms, ka tas arī būs sākums neredzētam revolucionaram visas tiešamības un mīlīgās, vēl viduslaicīgās, izpostītās, bet pasaules visdiženākās zemes apvērsumam.» Cik vienkārša un tai pašā laikā gigantiska doma! Atbrīvotais cilvēks padomju zemē plus materiālā labklājība. Lūk — komunisms, lūk — mērķis, pēc kura mēs tiecamies.

Bet nav viegli elektrifikacijas plānu realizēt, nav viegli pat uzsākt šī plāna realizēšanu. 1920. gada Krievijai nebija ne vajadzīgo materialo iespēju, ne attiecīgo specialistu kadru, zemē vēl plosījās pilsoņu karš. Vēl bija daudz cilvēku, kas neticēja padomju varas nākotnei. Revolucijas uzvaras nostiprināšana vēl prasīja daudz cīņu un upuru, cilvēka pāraudzināšanai vēl bija jāveltī daudz pūļu un laika.

Nikolaja Pogodina luga spilgti rāda tādu cilvēku, kam revolucijas vētras sagrāvušas visus pamatus zem kājām, bet kas spēj pāraugt un ir jaunajai dzīvei vajadzīgs. Tas ir Zabeļins — talantīgs inženieris, zinātnisku grāmatu autors. Mēs ar viņu iepazīstamies pie Tveras vārtiem. Šeit inženieris Zabeļins demonstrativi tirgojas ar «pirmskara sērkociņiem no Lapšina fabrikas». Rūgtas ironijas un izmisuma pilnus vārdus viņš saka sev un Krievijai. Runādams par Kremļa kurantiem, kas jau ilgu laiku klusē, viņš jautā: «Ja Londonā, Vestminsteras abatejā apklustu kuranti, ko teiktu anglis?» un pats atbild: «Anglis teiktu, ka Anglijai beigas». Zabeļins ir dziļi pārliecināts, ka «Krievijai beigas». Bet lugas nobeigumā šo pašu Zabeļinu redzam sarunā ar Ļeņinu un Staļinu. Inženieris ir atradis īsto ceļu, to viņam parādīja lielie vadoņi. Zabeļins atradis pats sevi un strādā pie elektrifikacijas plāna realizēšanas. Tas ir garš un sarežģīts cilvēka pāraugšanas ceļš, ko nostaigāja Zabeļins, bet šāds ceļš Krievijā bija jānoiet daudziem, kas negribēja, lai dzīve viņus ieskaita vecu lūžņu kategorijā. Šim momentam, kas lugā zīmīgi uzsvērts un spilgti apgaismots, mūsu republikā šodien īpaša aktualitate, jo inteliģences pāraugšanas un pāraudzināšanas process Latvijā vēl nebūt nav noslēdzies.

«Kremļa kurantu» inscenējums uzstāda ļoti nopietnas prasības visam teatra kolektivam. Sevišķi tas sakāms par lugas inscenētāju, tāpat Ļeņina un Staļina lomu tēlotājiem. Pamata uzdevumi koncentrējas trijos galvenajos virzienos.

Lai izrāde būtu iedarbīga, spētu skatītāju apmierināt, pirmkārt, jāpanāk Ļeņina un Staļina tēla maksimala fiziska līdzība ar prototipu. Ļeņins un Staļins ir tik tuvi un dārgi katram padomju cilvēkam, ka jebkuram teatra apmeklētājam ir tiesība prasīt, lai tie tēli, kas darbosies uz skatuves, būtu patiesi, realistiski izveidoti. Padomju cilvēks, kurš šodien pašaizliedzīgi strādā savas socialistiskās Dzimtenes labā, grib redzēt, kādi bija, kā runāja un kā domāja mūsu vadoņi tad, kad padomju valsts tikai radās, kad jaunā padomju republika asinainajās cīņās apliecināja tiesību pastāvēt un attīstīties.

Bet ar tēla ārējā zīmējuma precizitates sasniegšanu vien teatris vēl nevar apmierināties. Daudz svarīgāks un grūtāks uzdevums ir atklāt Ļeņina un Staļina iekšējo pasauli, viņu gara spēku un ģenialitati, šo lielo cilvēku mīlestību uz savu tautu. Kad mēs redzam Ļeņinu sarunājamies ar Ribakovu, zemniekiem vai strādniekiem, gribam redzēt Vladimira Iļjiča dvēseles cēlumu un vienkāršību, viņa spēju pazīt un saprast cilvēkus, humanismu, kas izpaužas katrā viņa vārdā un domā. Vērojot Ļeņina iegrimšanu pārdrošajos revolucionarajos sapņos par tautas nākotni, gribam sajust ģenija kvēli un ģenija domas plašumu. Sekojot Ļeņina dedzīgajām rūpēm par Kremļa kurantu izlabošanu, vēlamies sajust gādīgā tēva gudru, saprotošu rīcību. Doma par Krievijas elektrifikaciju tikai tad pareizi atbalsosies izrādes skatītājā, ja skatuviskajā interpretacijā tā būs cieši jo cieši savīta ar nākotnes perspektivu, ar mērķi pacelt padomju cilvēka labklājību.

Katram vārdam, ko saka Ļeņina līdzcīnītājs un domu biedrs Staļins, ir jāizskan uz skatuves ar maksimalu pārliecības spēku. Lugas finalā Staļins saka: «Mūsu zeme stāv kā milzīga klints buržuazisko valstu okeana vidū. Veļas vilnis pēc viļņa, draud to sagraut un noskalot. Bet klints stāv nesatricināma. Neatdosim, ticiet maniem vārdiem. Neatdosim». Šajos vārdos teatra apmeklētājs ar pilnām tiesībām gribēs dzirdēt dziļu pārliecību, ka tā ir spējīga izturēt visgrūtākos pārbaudījumus. Teatra apmeklētājam ir jāsadzird, ka šos vārdus saka tas cilvēks, kas pēc Ļeņina nāves drošu roku vada mūsu zemi uz jauniem sasniegumiem, jaunām uzvarām, pretim skaistai, varenai nākotnei; jāsadzird, ka šos vārdus saka cilvēks, kura vārdā nosaukti lielie socialistiskās celtniecības plāni, kura vadībā mūsu valsts spēja uzvarēt Tēvijas karā, spēja izveidoties par varenāko miera un tautu sadarbības balstu visā pasaulē.

Šādas prasības «Kremļa kurantu» izrādei uzstādīs katrs skatītājs. Nav nemaz jāpierāda, ka tās ir grūti izpildāmas prasības, katrā ziņā grūtākās, kādas jebkādam latviešu teatrim nācies pildīt. Teatris to ļoti labi apzinās, tāpēc inscenējuma sagatavošanai piegājis ar iespējamo rūpību un nopietnību. Lugas inscenētāja Vera Baļuna, Ļeņina lomas tēlotājs Richards Zandersons, Staļina lomas tēlotājs Reinholds Puriņš un Dzeržinska lomas tēlotājs Karps Klētnieks vairākkārt braukuši uz Maskavu, kur konsultējušies ar Maskavas Akademiskā Dailes teatra vadošajiem māksliniekiem, studējuši archivu materialus, tēlotājas mākslas paraugus, muzeju eksponatus. Ļoti noderīgu palīdzību snieguši Maskavas Dailes teatra specialisti grimēšanās jautājumos. Pēdējā laikā Rīgā viesojās šā teatra režisore Marija Knebele. Viņa palīdzēja inscenētājai Verai Baļunai atrisināt daudzus praktiskus režisuras jautājumus. Viss tas, protams, lielā mērā cels inscenējuma kvalitati, īpaši attiecībā uz Ļeņina un Staļina tēlu pareizu izveidojumu.

Bet «Kremļa kurantu» inscenēšanas grūtības un sarežģītība neierobežojas tikai ar uzdevumu patiesā apgaismojumā un pietiekami augstā māksliniecisku pacēlumā parādīt darbaļaužu vadoņu tēlus. Ļoti sīkās niansēs luga raksturo visu sabiedrību tālaika Krievijā, apskata tipiskus dažādu šķiru un grupējumu pārstāvjus, sākot ar spekulantiem un bezpajumtniekiem un beidzot ar tādu revolucionaru cīnītāju kā matrozis Ribakovs. Ierādīt šiem cilvēkiem vēsturiski patiesu vietu, nostādīt viņus pareizās savstarpīgās attiecībās, lai lugas personaži visā kopumā atklātu skatītājam milzīgo starpību starp 1920. gada Krieviju un Padomju Savienību šodien — lūk, trešais galvenais uzdevums, kas teatrim jāatrisina. Ļeņina un Staļina darba lielumu un nozīmību visā pilnībā šī luga rādīs tikai tad, ja teatra apmeklētājs būs saskatījis un izpratis nožēlojamo lomu, kāda tautas dzīvē bija ap Tveras vārtiem klīstošajiem slaistiem vai tiem kapitalistu un muižnieku varas laika inteliģentiem, kurus sastopam Zabeļina namā, ja teatra apmeklētājs būs līdz galam izpratis to veselīgo tautas spēku un saprātu, kas mīt matroža Ribakova dvēselē, to tieksmi pēc skaistas un pilnīgas dzīves, kas nosaka Zabeļina meitas Mašas jūtas un rīcību.

Šajās dienās notiek «Kremļa kurantu» pēdējie ģeneralmēģinājumi. Tie liecina, ka teatris pareizi novērtējis savus uzdevumus, ka nopietnajam darbam paredzami krietni panākumi.

A. Sarma

Ļeņins (R. Zandersons) un Staļins (R. Puriņš) N. Pogodina lugā «Kremļa kuranti»

Krasnodonas komjaunatnes varoņdarbi Lielajā Tēvijas karā

(Sakarā ar Staļina premijas laureata A. Fadejeva romana dramatizējuma izrādi LPSR Valsts Jaunatnes teatrī)

Tikai vairāk nekā gads būs pagājis no tā laika, kad Aleksandra Fadejeva romans «Jaunā gvarde» parādījās iespiedumā.

Tas ir pavisam īss laika posms, bet jau miljoni padomju lasītāju pazīst, lasa un no jauna pārlasa šo ievērojamo, lielisko darbu. Visas tautas atzinība, kas veltīta Fadejeva jaunajam romanam, ir saprotama un pelnīta. Tas atklāj lasītāju priekšā jaunā padomju cilvēka raksturu. Jaunatne, kas lasa šo grāmatu, iepazīstas ar tām romana varoņu domām un jūtām, kas saviļņoja visu padomju zemi pagājušā kara dienās.

«Jaunā gvarde» galvenā kārtā ir romans par jaunatni. Tomēr talantīga, nobrieduša un gudra rakstnieka rokās šī tema ir tālu pāraugusi pāri savām tradicionalajām robežām. Fadejevs ir radījis plašu, liela apmēra darbu, kurā viņš ar jauniem paņēmieniem parāda vienkāršo padomju cilvēku, tiklab jauniešu, kā pieaugušo tieksmes, izturēšanos, darbību un varoņdarbus Tēvijas kara laikā. Kā katram lielam rakstniekam, Fadejevam ir sava noteikta tema. Šī tema ir jaunais cilvēks, komunistiskās sabiedrības radītājs. Katrā savā varonī Fadejevs cenšas atrast pamatkodolu, kas nosaka viņa varoņu raksturus un liek tiem skaidri izveidoties mūsu acu priekšā. Viņš to dara ar lielu pārliecību un sirsnību, un varētu teikt, ka arī visi viņa varoņi mūsu priekšā atklājas ar tādu pašu patiesības izjūtu no sākuma līdz galam.

Šoreiz mūsu priekšā šie varoņi lielāko tiesu ir jaunieši. Tie ir inteliģenti un gudri bērni un pusaudži, kas grib dzīvot saturīgu un derīgu dzīvi.

Viņu varoņdarbi nav bērnu eksaltacijas vai izmisuma rezultats, bet viņi darīja savu pienākumu ar apzinīgas atbildības sajūtu pret savas Dzimtenes likteni un nākotni.

A. Fadejevs ir mākslinieciski spilgti atklājis un parādījis mūsu laika jaunā cilvēka tipisko tēlu, pie kura kavēsies paaudžu paaudzes. Pēdējos divos gadu desmitos padomju literatura ir radījusi vairākus padomju laikmeta patiesus jauniešu atveidus. Vispilnīgāko priekšstatu līdz šim par šo jauno cilvēku bija devis Nikolajs Ostrovskis savā Korčagina zīmējumā. Varētu jautāt, kas jauns un raksturīgs Fadejeva romanā parādīts padomju zemes jaunā cilvēka raksturā tai laika spridī, kāds aiztecējis no pilsoņu kara līdz Tēvijas kara dienām.

Fadejeva radītajiem tēliem ir daudz kopīga ar Nikolaja Ostrovska varoņiem. Augsts idejiskums, pašaizliedzība un kalpošana lieliem dzīves mērķiem tuvina Pāvelu Korčaginu Oļegam Koševojam un viņa biedriem. Daudzu kopīgu centienu un tieksmju izpausme dara šos jauniešus it kā vienādus. Un tomēr viņi ļoti atšķiras viens no otra — un ir ļoti dažādi.

Vispirms jāievēro tas vispārējais plašums un dziļums, kādā mūsu dienās norisinās jaunā cilvēka formēšanās process, kas aptver visu padomju sabiedrības slāņu jaunatni.

Šai ziņā jāatceras, ka Korčagins ar visu savu tipiskumu bija tikai vadošās strādnieku jaunatnes labākais domu un jūtu izteicējs. Soņa Tumanova Ostrovska grāmatā gan nāk no citām jaunatnes aprindām, bet tās vēl nav spējīgas aktivai sabiedriskai darbībai. Turpretī Fadejeva romanā šie principi izteikti jau daudz skaidrāk.

Nevar teikt, ka pasivu, vēl neizaugušu jauniešu nebūtu arī Fadejeva darbā. Blakus Oļegam Koševojam, Uļjanai Gromovai, Sergejam Tjuļeņinam un citiem darbojas arī tādas personas kā Stachovičs un tamlīdzīgi elementi. Uzticīgs dzīves patiesībai, autors parāda, ka šādi Stachoviči un tiem līdzīgi nav tipiski padomju jaunatnei un tie ir pilnīgi nevarīgi, lai ietekmētu to. Tie ir ļaudis, kuru apziņā palikuši kapitalistiskās pasaules sārņi, no kuru psiches un prāta slēdzieniem tāpēc vēl dveš pretī egoistisks individualisms un sīkpilsonība. Bet šādu ļaužu nav daudz, jo mūsu dzīve, ar katru dienu pārveidojoties, rada nevis Stachovičus, bet Koševojus. Politiskā vienība tāpat kā moraliskā vienība, lūk, raksturīgi vilcieni un vaibsti mūsu lielās Padomju Dzimtenes PSRS šālaika jaunatnes dzīvē. Un šī vienība neatvairāmi ietekmē bērnu un pusaudžu jaunās psichologijas noformēšanos. «Jaunajā gvardē», starp citu, brīnišķīgi pastāstīts par to, kā komjauniešos uzņem Radiku Jurkinu, un parādīts, kā šis Jurkins prot darboties pagrīdē. Kad pie svinīgas uzņemšanas komjaunatnē Jurkinam jāizstāsta sava biografija, tad šis četrpadsmit gadus vecais zēns saka tā:

«Esmu dzimis Krasnodonas pilsētā tūkstoš deviņi simti divdesmit astotajā gadā. Esmu mācījies Gorkija vārdā nosauktajā skolā. Ar to arī beidzas visa Radika Jurkina biografija, bet viņš pats sajūt, ka tas ir par maz, un tāpēc it kā apmulsis piebilst: «Bet kad atnāca vācieši, no tā laika vairs nemācos...»

Tas arī viss, ko savā bērnišķībā pateica šis pusaudzis.

Un šī bērnišķība neparādās tikai Radikā vien, kas ir visjaunākais Krasnodonas komjauniešu starpā. Zināms bērnišķīgums pamanāms arī Sergejā Tjuļeņinā un pat sešpadsmit gadus vecajā «Jaunās gvardes» vadītājā Oļegā Koševojā. Būtībā viņi tāpat kā pārējie komjauniešu par sevi varētu pastāstīt tikpat īsi kā Radiks, jo tiem aiz muguras «pagātnē» ir vēl tikai skola vai, labāk sakot, padomju bērnība. Visi viņi bija tikai parastie padomju skolnieki, kas kļuva par varoņiem. Bet no kurienes, kāpēc un kā izauga viņu patriotiskās jūtas, tieksmes uz varoņdarbiem un šo varoņdarbu veikšanu savas Dzimtenes un tautas brīvības labā? Šie jauniešu spēka avoti meklējami Padomju Savienības socialistiskās saimniecības un sabiedriskajā iekārtā, skolā, grāmatā, komjaunatnē, partijā un socialistiskās audzināšanas paņēmienos. Šie jaunieši bija smēluši savus garīgos spēkus pastāvīgā apgarotā, neatlaidīgā ciņā par socialismu. Tā ir dzīvdroša atmosfera, kurā darbojas un elpo visa mūsu tauta, tā ir Staļina piecgažu atmosfera.

Jau norādīts uz zināmu vienādību Korčagina un Koševoja centienos, bet arī uz to, kas šos jauniešu tēlus šķir vienu no otra. Ja Korčagins savā dzīvē sapņoja un cīnījās par jaunu, skaistu pasauli, kas vēl tikai radīsies pēc uzvaras pilsoņu karā, tad Koševoju un viņa biedrus jau caurstrāvo pavisam cits patoss un tas ir reālā īstenībā jau iemiesotās jaunās socialistiskās pasaules apliecināšanas un aizsargāšanas patoss.

Šīs jaunās paaudzes interešu loks, ko mums rāda un tēlo Fadejevs, un konkreto zināšanu apmēri ir krietni vien plašāki un dziļāki, nekā tas bija agrāk, pirms vairākiem gadiem.

Fadejeva romans «Jaunā gvarde» ir jauns darbs padomju literaturā savā būtībā. Padomju literaturā, kurā attēlota jaunatne tiklab līdz karam, kā kara laikā, ir visai daudz veiksmīgi notēlotu un izveidotu jauno varoņu portretu, kas, tā sakot, ņemti no pašas dzīves mākslinieciskā atspoguļojumā. Bet ar visu to šie portreti lielākā vai mazākā mērā bija tikai portreti, kuros gan ļoti skaidri izteicās padomju sabiedrības jaunā cilvēka individualitate, bet vēl nebija tik plaši, dziļi un pārliecinoši iemiesots tas jaunais padomju cilvēks, kas tik reljefi attēlots tanīs tipos, kādus mēs redzam Fadejeva romanā.

Par daudziem Fadejeva zīmētajiem varoņiem, raksturiem un tipiem var teikt tikai vienu — tie visi ir dzīvi, patiesi un lieliski. Un šo varoņu galerija ir plaša un liela. Te mēs redzam Oļegu Koševoju, Sergeju Tjuļeņinu, Vaņu Zemnuchovu, Žoru Arutjuņancu u. c., kuru tēli kā klasiski paraugi ieies mūsu literaturā. To pašu var teikt par daudziem autora zīmētiem sieviešu tēliem, kas autora uztverē un izveidā parādīti tikpat spilgti un spēcīgi. Un, turklāt, vēl pats galvenais — autors nav devis tikai atsevišķu komjauniešu skaistus un dzīvus zīmējumus, bet arī plaši un dziļi tvertu komjaunatni kā kolektivu visā tā sastāva daudzveidībā.

Krasnodonas pagrīdes organizacijas varonīgā vēsture šai ziņā nav izņēmums. Tādu gadījumu bija daudz, bet šī vēsture gan parādīja padomju sabiedrību no jaunas puses. Šinī paaudzē ar tādu pašu pilnību, bet ar jaunības neatkārtojamo savdabību, iz-

Aina no «Jaunās gvardes» inscenējuma LPSR Valsts Jaunatnes teatrī

EIGENS KAPS

(Sakarā ar viņa operas «Atriebības uguns» uzvedumu LPSR Operas un baleta teatrī)

Eigens Kaps, Igaunijas PSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks — viens no pirmajiem Baltijas padomju republiku muziķiem, kam piešķirts augstais Staļina premijas laureata nosaukums.

Kā muzikas autors vairākām Šekspira lugām Tallinas teatros un vairāku simfoniju komponists viņš jau plaši pazīstams igauņu tautā. Bet tikai pēdējā laikā, kad Igaunijā nodibinājās padomju vara, Kapa jaunrade kļuva vispilnīgākā, un viņa vārds kļuva populārs tālu aiz dzimtās zemes robežām.

Eigens Kaps, Tallinas konservatorijas profesora Artura Kapa dēls, dzimis 1908. gadā Astrachaņā. Agri palicis bez mātes, viņš kopā ar tēvu pārbrauc uz Tallinu, kur 1924. gadā iestājās konservatorijā, sava tēva, Rimska-Korsakova audzēkņa, vadītajā klasē. Muzikālā vide, kurā pastāvīgi uzturas Eigens, sekmē viņa attīstību, bet tēva stāsti par lielā krievu komponista Rimska-Korsakova dzīvi un jaunradi izšķir viņa turpmāko ceļu. Mācības gadi konservatorijā viņā nostiprināja mīlu pret muziku, alkas pēc kuras pieauga ar katru jaunu lekciju. Jauneklis iemīlēja simfonisko muziku un ar baudu klausījās Bethovena «Pastoralo simfoniju», Mendelsona muziku, Rimska-Korsakova operu «Sadko». Jūtīgo pusaudzi nevarēja neietekmēt viņa tēva muzikālā meistarība un dziļie iespaidi, ko viņš guvis no lielākajiem krievu un

Dekoracijas skice E. Kapa operas «Atriebības uguns» uzvedumam LPSR Valsts Operas un baleta teatrī

Vakareiropas komponistiem. Sistematiskas Šumana, Vagnera, Bacha u. c. komponistu muzikas studijas Kapam dod ierosmi pievērsties kompozicijai. Viņa pirmais darbs — simfoniskā poema «Atriebēji» vēstī par igauņu tautas slaveno pagātni.

Beidzis konservatoriju, 1930. gadā Kaps rada trio klavierēm, vijolei un violončellam. Pēc tam komponē svitu četrās daļās, stīgu kvartetu, sonati Nr. 1 vijolei. Tai pašā laikā Eigens raksta muziku Šekspira lugām: «Kā jums tīk», «Liela brēka, maza vilna», «Venecijas tirgotājs», pantomimai «Jūnija dienā». Bet visu šo darbu kalngals pirms padomju varas nodibināšanās Igaunijā bija viņa baleta muzika «Kalevipoegs». Visi uzskaitītie darbi pauda neapšaubāmu komponista meistarību. Un tomēr tanīs vēl visā pilnībā neizskanēja Kapa talants.

Tikai sākot ar 1940. gadu, kad Igaunija iestājās padomju tautu saimē, Kapa jaunrade ieguva jaunu skanīgumu. Pacēlums, ko pārdzīvoja igauņu tauta, rada komponistā milzīgu gribu dot muzikas darbus, kas būtu viņa karsti mīlētās igauņu tautas cienīgi. Viņa pirmais darbs «Patriotiskā simfonija» pauž komponista sajūsmu par Padomju Armiju.

Drīz vien Eigens Kaps ir spiests pamest savu dzimto Igauniju: to uz laiku okupēja vācu fašisti. Bet sāpes un skumjas ne uz mirkli nesatricināja komponista ticību drīzai uzvarai pār ienaidnieku.

Maskaviešus ar savu jaunradi E. Kaps iepazīstināja pirmajos Tēvijas kara gados. Viņa vijoļu sonata un simfonija dziļi ietekmēja klausītājus. To radīja smalkā gaume, acīm redzamā stila savdabība, kas saistīta ar igauņu folkloras melodiju plastiskumu, skaidrība un izmeklētība. 1942. gadā, uzturēdamies Jaroslavā, E. Kaps kopā ar libretistu Paulu Rummo sāka rakstīt operu «Atriebības uguns», kas bija iecerēta nolūkā tās uzvedumu realizēt Tallinā pēc Igaunijas atbrīvošanas no okupantiem.

Un lūk, 1945. gada jūlijā — Padomju Igaunijas piecu gadu pastāvēšanas svētku dienā — piepildījās komponista cerības: notika operas «Atriebības uguns» pirmizrāde, kas komponistam atnesa augsto Staļina premijas laureata nosaukumu. Valsts Operas teatra «Estonia» mākslinieku izpildījums nodrošināja uzvedumam īstu māksliniecisku sasniegumu.

«Estonia» teatra mākslinieciskais vadītājs par šo operu izteicās: «Atriebības uguns» — melodiska, dziļa tautas opera, pilna īstu igauņu tautas dziesmu. Tā uzrakstīta ar patiesu skatuvisku izjūtu. Komponists lieliski izmantoja libretu. Tas runā par komponista lieliski attīstīto dramaturģijas un skatuves likumu izpratni un izjūtu».

Opera «Atriebības uguns» veltīta vienam no visvaronīgākajiem igauņu tautas vēstures epizodiem, kad igauņi sacēlās pret apspiedējiem — vāciešiem 1343. gadā, Jura dienas naktī. Igaunijas pagātnes notikumi atsauc tautas atmiņā arī to drūmo laikmetu, par kuru stāstīts operā. Septiņu ar pus gadsimtu laikā katra igauņu tautas paaudze nemitīgi cīnījās pret vēsturisko ienaidnieku — vācu okupantiem.

To, ko nespēja realizēt senči, to, ko nebeidza «Atriebības uguņu» varoņi, veica tagadējā paaudze savienībā ar brālīgajām padomju republikām Lielajā Tēvijas karā.

Veltīta 1343. gada 23. aprīļa sacelšanās 600 gadu atcerei, opera cauri gadsimtiem sniedz roku varonīgajiem priekštečiem, kuru nepabeigto atbrīvošanas cīņu Padomju Armijas rindās līdz galīgai uzvarai noveda viņu cienīgie pēcteči.

Milzīga jaunrades sasprindzinājuma rezultātā komponists, karsts dzimtenes patriots, radīja monumentalu darbu.

Viena no pozitīvākajām «Atriebības uguņu» īpašībām ir E. Kapa muzikas dramatisms. Šīs muzikas dramatiskā attīstība virzās aizvien pieaugošā tempā. Jau no pirmajām taktīm un tām sekojošās uvertīras un Saimas ārijas klausītājs sajūt muzikas dramatisko sasprindzinātību. Otrā cēliena pēdējās ainas iedarbības spēks sasniegts nevis ar skaņu spēka apslāpēšanu, bet ar pilnīgu muzikas dinamisku «pamirumu». «Atriebēju marša» un dumpinieku beigu koris — kulminacija, kurā sakoncentrēts viss operas muzikālā dramatisma spēks.

Orķestra loma Kapa operā ne tik daudz pavadīt vokalistus, bet gan papildināt personu muzikalo raksturojumu, patstāvīgi atklāt sižeta situacijas.

Personažu muzikāli psicholoģiskie raksturojumi saturīgi un pārliecinoši.

Kolorita skarbums ir īpašība, kas raksturo šīs operas muziku visumā. Tautas sadzīves ainas ļoti izdevīgi kontrastējas ar šo skarbumu.

Operā «Atriebības uguns» izteikta tā vienkāršība, kas raksturīga igauņu tautas muzikai, un līdz ar to šā laika padomju komponista emocionalās īpašības, kuram pagātnes varonīgie notikumi noderēja par līdzekli garīgi tuvu māksliniecisku ideju un tēlu iemiesošanai.

Ar operu «Atriebības uguns» E. Kaps padarīja bagātāku Baltijas padomju republiku operas mākslu.

Staļina premijas laureats E. Kaps pašlaik vada Padomju Igaunijas komponistu savienību. Viņam piešķirts nopelniem bagāta mākslas darbinieka nosaukums.

Michails Dimnijs

Rakstniece Anna Sakse

*

Skolotāji un skolu audzēkņi bieži pieprasa Rakstnieku savienībā biografiskus materialus par padomju rakstniekiem, kuru darbus apskata skolās. Mums vēl nav izsmeļošu pētījumu par latviešu padomju literaturu, un šis apstāklis rada lielas grūtības tiklab literaturas pasniedzējiem, kā arī skolniekiem. Lai palīdzētu iegūt pēc iespējas pareizāku ieskatu par mūsu padomju rakstniekiem, Rakstnieku savienības klubs nodomājis sarīkot rakstnieku tikšanos ar skolu audzēkņiem. Šajos sarīkojumos paredzēti referati par rakstnieku dzīvi un darbiem un rakstnieku uzstāšanās.

Pirmais šāda veida sarīkojums būs veltīts rakstniecei Annai Saksei piektdien, 18. aprīlī, pl. 19.00 Kr. Barona ielā Nr. 12. Aicināti piedalīties literaturas skolotāji, skolu audzēkņi un visi interesenti. Turpmākās tikšanās notiks ik nedēļas līdz mācību gada beigām.

*

Anna Sakse pieder latviešu padomju rakstnieku vidējai paaudzei, kuras gaitas literaturā īsti sākās tikai pēc kapitalistiskās iekārtas likvidacijas Latvijā.

Annas Sakses stāsti audzina, māca cīnīties ar iesīkstējušiem kapitalistiskās iekārtas netikumiem cilvēku dvēselēs. Graizot sīkpilsoniskos ieradumus, gļēvulību un savas ādas glābšanas tieksmes, Sakse tai pašā laikā rāda darba jaunatnei pareizo virzienu, kurp ejams.

Tāpat kā lielais vairums latviešu rakstnieku, Anna Sakse savas literarās gaitas sāka ar dzejoļiem. Lirikas žanru viņa gluži nav pametusi arī turpmākajos gados, šad un tad publicēdama pa dzejolim. Taču viņas īstais darba lauks ir proza — stāsts, novele, romans. Tieši šajā novadā Sakses talants izteicas vispilnīgāk. Viens no viņas pirmajiem stāstiem «Kristīne» (vēlāk Dieviņš) iespiests 1939. gadā. Taču stāstus viņa sākusi rakstīt jau 1928. gadā, bet spiesta nolikt tos atvilktnē vēlākam laikam. Īstas rādošā darba iespējas rodas tikai padomju laikā, 1940./1941. g. Viņa strādā Cīņas redakcijā par literarās nodaļas vadītāju, un viens pēc otra parādās arī viņas stāsti: «Loģiskā sirdsapziņa», «Jubileja», «Ida Pukīte» u. c. 1941. gadā iznāk arī plašāk iecerētā darba pirmā daļa, romans «Darba cilts», kas pasākts jau 1939. gadā Cēsīs, kur Sakse kādu laiku dzīvo. «Darba cilts» galvenā varone ir stipras gribas apveltīta latviešu darba sieviete, kas droši iet dzīvē pati savu ceļu. Tas ir pirmais romans par Lejasciemu gadsimtu mijā. Darbs uzrakstīts ar ievingrinātas rakstnieces roku un rāda Saksi kā labu dzīves un ļaužu pazinēju. Romana idejiskais saturs pauž ticību revolucionaro spēku uzvarai un izsakāms pēdējās nodaļas nobeiguma vārdiem: «Dzīve ritēja uz priekšu, un bija jādomā par dzīvajiem.» Lize, tāpat pārējie romana tēli iespiežas un paliek atmiņā, tie ir dzīvi, pilnasinīgi cilvēki.

Tēvijas kara laikā Sakse strādā Cīņas redakcijā Kirovā un turpina arī savu literaro darbu. Kara gados Sakse atrodas visciešākajā kontaktā ar latviešu strēlniekiem frontē, varonīgajiem darba ļaudīm aizmugurē. Vairākkārt viņa viesojas aktīvās armijas karavīru vidū, viņu cīņās atrazdama neizsmeļamu ierosmi un materialu saviem stāstiem. No 1941.—1944. gadam Sakse uzraksta vairākus idejiskajā saturā un formā spēcīgus darbus: «Atgriešanās dzīvē», «Mierīgais iedzīvotājs», «Māra», jaunatnes stāstus «Uzvara», «Trīs šķūnīši», bez tam viņa publicē vēl dzejoļus un virkni publicistisku rakstu. Tie ir nopietni darbi, kuros jūtam vēsturisko gadu vareno notikumu atbalsis. Vienā no saviem labākajiem stāstiem «Mierīgais iedzīvotājs» Anna Sakse spēcīgā tēlojumā parāda, ka izšķirošu notikumu dienās neviens nevar palikt neitrals un pateikt: kas man daļas, es ar politiku nenodarbojos. Skolotājs Liedags tā domā un izvēlas nāves ceļu, pašam negribot kļūdams par savu tautiešu slepkavu. Pati rakstniece izsakās, ka šajā tēlā viņa vēlējusies parādīt kolektīvtipu, kas raksturo diezgan lielu latviešu vidusšķiras inteliģences daļu, kura okupacijas laikā naivi domāja ieturēt neitralu poziciju, bet patiesībā nostājās pret savu tautu. Šajā, tāpat 1945. gadā sarakstītajā stāstā «Pērlens» Sakse aizkar nopietnu un laikmetisku problemu, kas liek padomāt katram inteliģentam, kas viņam darāms divu pretēju spēku sadursmē, lai nekļūtu par dzirnavu akmeņu starpā samaļamu graudu. Īsto ceļu un savu uzdevumu dzīvē atrod Maija Vīksne stāstā «Zirnekļi». Šī izglītotā sieviete pēc rūgtiem pārdzīvojumiem saprot, ka nevar palikt neitrals laikā, kad izšķiras tautas liktenis, ka nevar gaidīt, kamēr citi izkaros tev labākas dzīves iespējas. Maijas tēlā Sakse rādījusi tās latviešu inteliģences pārstāvi, kas nepadevās fašistu ideoloģijai, bet izvēlējās cīņas ceļu. Padomju patriotisma un staļiniskās tautu draudzības neuzvaramais spēks skaisti parādīts stāstos «Atgriešanās dzīvē» un «Māra» (pēdējais vēl nav publicēts). Vītola un Māras tēliem prototipi rasti reālajā dzīvē, tie nāk no latviešu karavīru vidus. Tie ir vienkārši darba cilvēki, kas dodas karā, ne vien pavēles saukti, bet dziļas iekšējās pārliecības dzīti. Tie ir dzīvi, reāli cilvēki, varoņi, kādu bija simti un tūkstoši visā milzīgajā frontē.

Annas Sakses prozas grāmatas «Darba cilts», «Atgriešanās dzīvē» un «Skarbais piesitiens» ir laikmetiskas un aktualas grāmatas. Tajās uz mums runā spēcīga vārda māksliniece reāliste un cīnītāja. Annu Saksi neinteresē dzīves aina pati par sevi, viņa neskata to no kaut kādas neitralas pozicijas, bet runā padomju ideoloģijas vārdā, deg un dzīvo līdzi savu varoņu gaitām. Mākslu Sakse nesaprot kā estetisku rotaļu, bet kā cīņas ieroci, pareizi izprotot padomju rakstnieku uzdevumu un ko no viņa prasa partija un tauta. Katra viņas stāsta un noveles kodols, kas izaug no apkārtnes sabiedriskās dzīves pretrunām, allaž ir kāda nopietna problema. Tā ir cīņa starp veco un jauno, atmirstošo un topošo, kas noris neatkarīgi no atsevišķa cilvēka personīgās gribas un vēlējumiem. Pašlaik Anna Sakse strādā pie jauna laikmetiska romana «Pret kalnu», kurā rāda tās lielās pārmaiņas, kas šodien noris mūsu laukos. Cīņā ar privatīpašnieka tieksmēm un vecās iekārtas aizstāvjiem aug un veidojas jaunais cilvēks, kas izvirzās Sakses romana centrā.

Edgars Damburs

---

teicās padomju cilvēka rakstura viscildenākās īpašības.

Var teikt, ka dzīves īstenība te ir pārsniegusi visromantiskāko izdomu. Krasnodonā vissmagākajos vācu okupacijas apstākļos, būdami gatavi ne tikai nāvei, bet arī mokām un visnežēlīgākajām spīdzināšanām, pusaudži nodibināja lielu, daudzzarainu pagrīdes organizaciju, kas visiem saviem spēkiem un sirdsdedzi cīnījās pret vācu okupantiem, svieda apjukumu ienaidnieka rindās, atbrīvoja biedrus, kas bija krituši ienaidnieka ķetnās, un iedvesmoja drosmi iedzīvotājos. Un tani pašā laikā šie varoņi ir arī bērni, pusaudži, jaunekļi ar visām tām īpašībām, kas piemīt viņu attiecīgajam gadu gājumam. Bet kad ienaidniekam izdodas tos satvert, tad šie jaunie varoņi izrāda tādu vārdos neizsakāmu vīrišķību, drosmi un dvēseles spēku, ar kuru tie, ejot nāvē, paliek neuzvarēti un palīdz uzvarēt ienaidnieku.

Šie jaunieši nebija vienpatņi iepretim masai, bet viņi bija vienkārši jaunieši, kas auguši masā un nākuši no masas.

Viņi ir padarījuši slavenu savu mazo Krasnodonu, kas tagad kļuvusi liela visai padomju tautai. Viņi rāda mums, kas ir komunistiskā audzināšana, kādus priekšzīmīgus un lieliskus cilvēku raksturus rada mūsu socialistiskā sabiedrība. Kaut gan Fadejevs te notēlojis tikai Krasnodonas jauno cīnītāju grupu, taču visi šie varoņi ir raksturīgi daudziem tūkstošiem padomju jauniešu, kas tāpat pašaizliedzīgi, droši un neatlaidīgi cīnījās citos mūsu zemes novados pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem.

Padomju tauta nav uzvarama — šo formulu vistiešākajā un redzamākajā kārtā ir uzrakstījuši un apstiprinājuši arī Krasnodonas vēsturiskie varoņi ar visu savu dzīvi, dzīvesprieku, ar visām savām ciešanām, sirdsasinīm un nāvi.

Šī A. Fadejeva slavenā romana dramatizējumu, ko veicis G. Grakovs, tagad rāda Latvijas PSR Valsts Jaunatnes teatris režisora inscenētāja Nikolaja Beļakova iestudējumā un teatra krievu aktieru kolektiva izpildījumā.

Dramatizēt liela, plaša apjoma episkus darbus — tas ir grūts un nepateicīgs uzdevums, kas reti dod pārskatāmu priekšstatu par visas vielas kopsatvaru un koncentraciju šīs vielas viszīmīgākajā nostādnē un izveidā. Pilnīgi saprotams, ka aptvert visu romana vielu lugas ietvaros nav iespējams pat visapdāvinātākajam dramatizētājam, bet, ja viņš tomēr pietiekami skaidri pagūst atsegt un parādīt autora galveno domu un ideju, tad par to var priecāties tiklab teatris, kā skatītāji. Šāda apsvēruma rezultātā jāsaka, ka romana dramatizējumā skatītājs var labi izprast un izjust autora zīmēto vidi, laiku un tēloto varoņu pārdzīvojumus, taču teatrim, kura rīcībā vēl nav daudz gluži skatuviski technisku iespējamību un pietiekami daudz izcilu aktieru, dramatizējums uzliek ārkārtīgi grūtus un sarežģītus uzdevumus.

Ar šīm grūtībām mūsu Jaunatnes teatris ir ticis samērā laimīgi galā, izņemot dažas sīkākas neveiksmes atsevišķās ainās un skatos. Tā, piemēram, lugas darbība pēc ārkārtīgi spēcīgās un traģisku toņu piesātinātās priekšpēdējās ainas manāmi atslābst lugas nobeiguma ainā, kaut gan te skatītājs gluži dabiski prasa pretējo — vēl lielāku patosu un Krasnodonas komjauniešu nemirstīgā, varonīgā gara lidojumu. Un arī sevišķi izcili veidotajā priekšpēdējā ainā, vai arī te vēl lielāka dramatiskā sasprindzinājuma labad nebūtu vēlams, lai komjaunieši pirms savas varonīgās nāves dziedātu tikai vienu reizi, bet nevis divas?

Mazu neskaidrību uzveduma ziņā rada arī aina cietumā, kur ieslodzīti vecie boļševiki, pagrīdnieki — Vaļko un Šulga. Kad viņu kamerā ierodas vācieši — bendes, kas abus vecos, bezbailīgos cīnītājus mīda kājām un sasien virvēs, tad šo siešanu un mīdīšanu izdara pārāk teatrāli, kas publikā dziļi pārdzīvota sasprindzinājuma vietā izraisa, jāsaka, diemžēl, samākslotas spēles iespaidu. Varmācīgās vācu varas pārstāvji traktēti te pārāk trafaretiski, schematiski, mechanizēti, ārēji, un tāpēc skatītājs lāgā neredz, ka taisni aiz viņu cimdiem slēpjas visasinskārīgākā zvēra netīrie, neķītrie nagi.

Taču kopsumā režija un aktieru kolektīvs ir godam veikuši savu grūto uzdevumu. Krasnodonas varonīgo pusaudžu un jauniešu tēli uz skatuves dzīvo pilnskanīgu dzīvi, dzīvo, cīnās un mirst tā, ka skatītājs jūt viņu neuzvaramību, nemirstību, visas mūsu lielās Padomju Dzimtenes varenību.

Izrādē sevišķi padevušies tie momenti, skati un ainas, kur noris grupu spēle. Tāda ir jau pieminētā priekšpēdējā aina, tāda ir Jurkina uzņemšanas aina komjauniešos un ļoti iespaidīgi veidotā komjauniešu zvēresta aina, kas dziļi saviļņo skatītāju.

Arī vairums daudzo atsevišķo lomu tēlotāju ir savā uzdevuma augstumos. Tādi ir — Vadims Vinogradovs (Oļegs Koševojs), Sergejs Suchanovs (Sergejs Tjuleņins), Georgijs Pašuskovs (Vaņa Zemnuchovs) u. c.

Sieviešu personažā, kur netrūkst vairāku īsti veiksmīgu lomu raksturotāju, sevišķi jāatzīmē Čuvašijas APSR nopelniem bagātā skatuves māksliniece Elvira Kronberga, kas savas lomas veidojumā parādīja daudz īsti mākslinieciskas virtuozitates un meistarības. Atmiņā paliek aktrises Kovaļskas veidotais Uļjānas Gromovas tēls. Iejūtīgi un silti, ar lielu mākslas spēku nelielo Jurkina lomu piepildīja Raisa Švecova.

Krietni mazāk jau padevies Ludmilai Čarovai parādīt Oļega Koševoja māti Jeļenu, Jeļenas garīgais cēlums, dvēseles spēks Čarovas tēlojumā neizraisās pietiekami skaidri ne sajūtā, ne redzamībā. Arī neizdevusies ārējā maska un grims daudz ko atņem tēla pievilcībai.

Atmiņā iespiežas divu veco boļševiku — Vaļko un Šulgas — tēlotāji Česlavs Michņevičs un Aleksandrs Chļebņovs.

Ja arī plašajā tēlotāju sastāvā šoreiz viena otra aktiera vēl nepavīd ar krasāk iezīmētu savdabību un personību, tomēr jāsaka, ka visas izrādes mākslinieciskais līmenis ir pietiekami augsts.

Varoņdramas idejiskais spēks uz skatītāju iedarbojas dziļi un neatvairāmi. Tā ir luga, kas nāk īstajā laikā un vietā — tā rosinoši veiks mūsu jaunatnes socialistiskās audzināšanas uzdevumus.

Jānis Grots

Kulturas un izglītības iestādes cīņā par bagātu ražu

Ar lielu rūpību un pacilātību lauku darbaļaudis gatavojas pavasara sējai, no kuras atkarāsies šāgada raža, pēckara grūtību novēršana un lauksaimniecības turpmākā kāpināšana.

Pavasara sējas un citu lauksaimniecības kāpināšanas pasākumu sekmīga veikšana cieši saistīta ar plaša masu politiskā darba izvēršanu. Izskaidrojot VK(b)P Centrālās Komitejas Februāra Plenuma un Latvijas K(b)P Centrālās Komitejas XVI Plenuma lēmumus, jāpanāk, lai katrs darba zemnieks, MTS un padomju saimniecības strādnieks apzinātos savu pienākumu dot valstij vairāk labības un citu lauksaimniecības produktu. Popularizējot Talsu apriņķa un Dreiliņu pagasta zemnieku aicinājumu, socialistiskajā sacensībā jāiesaista par augstas ražas iegūšanu visi darba zemnieki, MTS un padomju saimniecību darbinieki, jāpropagandē padomju agrotechnikas panākumi un lauksaimniecības izcilnieku pieredze.

Tautas namiem, bibliotekām, muzejiem jāizmanto šai nolūkā visi masu darba veidi — lekcijas un referati, jautājumu un pārrunu vakari, uzskatāmā aģitacija un mākslinieciskā pašdarbība. Jāpanāk, lai pie pagastu izpildu komitejām un ciemu padomēm, mašīnu un traktoru stacijām un padomju saimniecībām, pie klubiem un tautas namiem darbotos agrotechniskie pulciņi un tiktu sniegtas konsultacijas par lauksaimniecības jautājumiem. Par pulciņu vadītājiem un konsultantiem piesaistāmi vietējie agronomi, lauksaimniecības skolu skolotāji, veterinari un zootechniķi. Bibliotekās jāiekārto lauksaimniecības literaturas vitrīnas, muzejiem jāorganizē sējas kampaņai veltītas izstādes. Plaši jāizmanto vēlēšanu kampaņas laikā organizētās mākslinieciskās pašdarbības aģitbrigades. Jāpalīdz partijas un padomju organizacijām iesaistīt socialistiskajā sacensībā plašas lauku darbaļaužu masas, visiem līdzekļiem jāveicina darba pirmrindnieku kustība.

Vairums republikas kulturas un izglītības iestāžu jau aktīvi darbojas pavasara sējas kampaņā. Tiek izskaidroti VK(b)P CK un Latvijas K(b)P CK pēdējo Plenumu lēmumi, lasītas lekcijas, sniegtas konsultacijas par dažādiem lauksaimniecības jautājumiem, sarīkoti daudzi jautājumu un pārrunu vakari, noorganizētas vairākas pavasara sējas kampaņai veltītas izstādes, 227 mākslinieciskās pašdarbības brigades apkalpojušas pāri par 23 tūkstoš skatītāju.

Sevišķi rosīgu darbu pavasara sējas kampaņā attīstījušas Bauskas, Jelgavas un Rīgas apriņķu kulturas un izglītības iestādes. Jāpanāk, lai šī svarīgā uzdevuma realizēšanā tikpat aktīvi piedalītos arī visas pārējās mūsu republikas kulturas iestādes.

A. Mozerts

MĀKSLINIECISKĀS PAŠDARBĪBAS SKATĒM SĀKOTIES

Rīgas fabrikās un iestādēs sākušās mākslinieciskās pašdarbības skates. Šajās skatēs rajonu žurijas komisijas izraudzīs labākos kolektivus, kas piedalīsies Rīgas rajonu mākslinieciskās pašdarbības skatēs. Visintensivāk būs jāstrādā Kirova rajona skates žurijas komisijai, jo rajona skatē piedalās vairāk nekā 800 dalībnieku — divas reizes vairāk nekā 1946. gada mākslinieciskās pašdarbības skatē. Kirova rajona dramatiskie kolektivi, gatavojoties skatēm, uzrādījuši lielu aktivitati, jo 1947. g. rudenī labākie no tiem izbrauks uz Vissavienības mākslinieciskās pašdarbības skati Maskavā. Visi astoņpadsmit dramatiskie kolektivi, kas pieteikti darba vietu skatei Kirova rajonā, cenšas iegūt tiesības piedalīties Rīgas rajonu, Rīgas pilsētas un Republikaniskajā mākslinieciskās pašdarbības skatē.

Kirova rajona uzņēmumi skatē reprezentē arī deju kolektivus, kuru vidū 1946. g. republikaniskās mākslinieciskās pašdarbības skates uzvarētāji — Poligrafiskās rūpniecības republikaniskās komitejas Centrālā kluba un fabrikas «17. junijs» deju kolektivi. Poligrafiskās rūpniecības RK Centrālā kluba dejas kopas vadītājs b. Donass, kas piedalījās Vissavienības mākslinieciskajā pašdarbības skatē Maskavā, iegūto pieredzi tagad izmanto savā praktiskajā darbā. Šis deju kolektivs bez latviešu tautas dejām iestudē arī citu padomju tautu dejas. Poligrafiskās rūpniecības republikaniskās komitejas Centrālā kluba deju kolektivs skatē piedalīsies ar 36 dalībniekiem.

Arī ACP Centrālā strādnieku kluba deju kolektivā jau vairāk nekā septiņdesmit dalībnieku, kaut arī kolektivs sācis strādāt tikai pirms dažiem mēnešiem. Operas un baleta teatra solista b. Freimaņa vadībā tas sasniedzis labus rezultatus. Veselu virkni latviešu tautas deju un citu brālīgo republiku deju iestudējis Laukstrādnieku arodbiedrības apriņķu kluba deju kolektivs b. Kromuļa vadībā.

Fabrikas VEF klubā jau notika mākslinieciskās pašdarbības kolektivu skate.

Ar lielu veiksmi skatē izgājis I pilsētas slimnīcas koris diriģenta Geršova vadībā. Skates obligatās dziesmas korim nerada nekādas grūtības. It sevišķi labi padodas Kampaņejeca «Manas dzimtās zemes» un «Upes un cilvēka dzīves» izpildījumi.

Tekstilrūpniecības RK dramatiskais kolektivs skatei sagatavojis vācu antifašistiskā rakstnieka Fridricha Volfa lugu 4 cēlienos «Profesors Mamloks». Lugas izpildījumā piedalās «Rīgas Auduma», «Boļševičkas», «Rīgas Filca», «Zasulauka manufakturas», «Merino», fabrikas «Kosmos» un arodbiedrības republikaniskās komitejas strādnieki un kalpotāji. Jaunie aktieri uzrāda jau atzīstamu mākslinieciku sniegumu. Ar lielu enerģiju savu mākslinieciskās pašdarbības kolektivu darbu organizē Mežrūpniecības RK Kulturas daļas vadītāja b. Kārkliņa. Gatavojoties republikaniskajai mākslinieciskās pašdarbības skatei, mākslinieciskās pašdarbības kolektivi lielu uzmanību pievērš jaunrades jautājumiem. Šai ziņā mākslinieciskās pašdarbības kolektiviem palīdz rakstnieki un mākslas darbinieki. Cecīlija Dinere sacerējusi tekstu kantatei par Staļina 4. piecgadi. Muziku šai kantatei uzrakstījis komponists Aleksandrs Valle.

Pašreiz ACP Centrālā kluba koris un simfoniskais orķestris sācis šīs kantates iestudēšanu un apņēmies to parādīt klausītājiem Rīgas pilsētas mākslinieciskās pašdarbības skatē 1946. g. 26. maijā.

Par VEF strādnieku apņēmību izpildīt piecgadi 4 gados stāsta Valda Luksa dzejojums, ko iestudē VEF dramatiskais kolektivs, koris un mandolinu orķestris. Uzvedumam muziku komponējis Jānis Ozoliņš.

Par to, kā ventspilnieki šodien cīnās par piecgades izpildi pirms termiņa, kantati uzrakstījusi Anna Brodele. Muziku šai kantatei devis LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks Jēkabs Mediņš.

Jaunus deju iestudējumus mākslinieciskās pašdarbības skatē parādīs Laukstrādnieku arodbiedrības kluba deju kolektivs b. Kromuļa vadībā, sakaru darbinieku deju kolektivs b. Kauliņa vadībā.

Paraleli skatēm Rīgas pilsētā mākslinieciskās pašdarbības skates sākušās arī pagastos. Jēkabpils apriņķī labu sagatavotību parāda dramas kolektivi.

Cītīgi skatei gatavojies arī Jelgavas apriņķis, kas mākslinieciskās pašdarbības skati savienojis ar koncertiem darba zemniekiem sējas kampaņā.

Lielu palīdzību pašdarbības skates sagatavošanas gaitā sniedz republikas vadošie mākslas darbinieki. Dramas teatra aktieris K. Kvēps izbrauca uz pagastiem, lai praktiski palīdzētu iestudējumu sagatavošanā. Daudz palīdz mākslinieciskās pašdarbības kolektiviem arī LPSR nopelniem bagātā skatuves darbiniece Tija Banga, kas vairākkārt izbraukusi uz apriņķiem un vadījusi kulturas darbu.

Tomēr ir gadījumi, kad apriņķu kulturas darbinieki neizprot lielo mākslas darbinieku palīdzības lomu skates sagatavošanā un nepievērš vajadzīgo vērību organizatoriskiem jautājumiem. Ventspils apriņķa kulturas un izglītības nodaļa pat neatrada par vajadzīgu noorganizēt teatru darbinieku izbraukumu uz pagastiem, un pašdarbības kolektivi palika bez praktiskas palīdzības. Tāds gadījums nav vienīgais, tāpēc apriņķu kulturas darbiniekiem jādara viss, lai maksimali izmantotu mākslas darbinieku palīdzību. Jāpanāk, lai tās kļūdas un trūkumi, kas vērojami pagastu un rajonu skatēs, tikīu novērsti un izlaboti, lai Rīgas pilsētas, apriņķu un republikaniskajā skatē varētu demonstrēt mūsu labāko mākslinieciskās pašdarbības kolektivu sniegumu.

J. Brodelis

Kulturas dzīve REPUBLIKĀ

* Ventspils mākslinieciskās pašdarbības pulciņu skatē maija mēnesī piedalīsies 160 dalībnieku, no tiem 120 dalībniekus dos Ventspils strādnieku klubs. Kluba koris diriģenta Prūša vadībā (100 dziedātāju) sagatavojis 28 dziesmas. Dramatiskais kolektivs divos variantos režisoru Zeltmata un Štroma vadībā iestudē Jalceva viencēlienu «Taiga». Tautisko deju ansamblis sagatavojis ap 20 deju un Līgo skatu no Kalniņa operas «Baņuta». Klubā deklamatori gatavo vairākas deklamacijas.

* Mākslinieciskās pašdarbības pagastu skatē Dundagā piedalījās ap 100 dalībnieku. Tiesību piedalīties apriņķa skatē un labākos panākumus guva Popes pagasta jauniešu pašdarbības pulciņš ar aģitkolektiva uzvedumu — runas kori «Jaunatnes ceļš» un krievu deju Bērentes un Landavas izpildījumā. Dundagas pašdarbības pulciņu vislabāk reprezentēja koris diriģenta Eichlera vadībā. Atzīstami iestudētas lugas — V. Lāča «Bāka uz salas» (viens cēliens) un S. Bogomazova «Meitene Biza.»

* Rosīgi turpina darbu Sēlpils pagasta tautas nams Dzērvīša vadībā. Patlaban jau darbojas 2 kori, 2 orķestri, agrotechniskais pulciņš un 3 dramatiskie pulciņi, kuru repertuarā Griguļa «Kā Garpēteros vēsturi taisīja», I. Lēmaņa «Kalpu taka» un E. Zālītes «Šokolades princese».

* Valmieras apriņķī mākslinieciskās pašdarbības pagastu un rajonu skatēs piedalījās 194 pašdarbības pulciņi ar 4.330 dalībniekiem, kā arī 47 individualie izpildītāji. Skates vērtēšanas komisijas uz apriņķa skati, kas notiks maija mēneša sākumā, izvirzījušas 58 labākos pašdarbības pulciņus un 14 individualos izpildītājus.

* Jēkabpils kulturas nams noorganizējis kori, kurā patlaban aktivi piedalās jau vairāk nekā 50 pilsētas strādnieku un jauniešu. Diriģenta Vasiļevska vadībā koris iestudē padomju autoru dziesmas pirmajam koncertam, kas notiks 1. maijā.

* LPSR Mākslas darbinieku namā š. g. 14. aprilī notika lielā krievu dzejnieka Vl. Majakovska atceres vakars. Par dzejnieka Vl. Majakovska dzīvi un darbiem referēja dzejnieks V. Lukss. Ar mākslinieciskiem priekšnesumiem vakaru papildināja LPSR nopelniem bagātie skatuves mākslinieki N. Barabanovs, Ž. Katlaps, aktrise Baumane, operdziedonis Edg. Plūksna un radiokomitejas solists Ed. Miķelsons, izpildot Vl. Majakovska darbu deklamacijas, kā arī atskaņojot viņa dzeju kompozicijas. Noslēgumā piedalījās Valsts Filharmonijas jauktais koris diriģenta J. Ozoliņa vadībā.

* Latvijas PSR Valsts filharmonija š. g. 11. aprilī MDA namā bija rīkojusi savu mākslinieku jaunrades vakaru. Vakarā uzrunu teica Filharmonijas mākslinieciskais vadītājs J. Ozoliņš. Vakaru ar dziesmām kuplināja Filharmonijas solisti Kurikovs un Lukjanova. Soliste Jelskaja stāstīja fragmentus no A. Fadejeva romana Jaunā gvarde. Koncerta daļu noslēdza ar dziesmām Filharmonijas vīriešu un sieviešu vokalie ansambļi. Pēc priekšnesumiem izraisījās debates.

Literaturas un mākslas jaunrades vakaru

rīko Latvijas Padomju rakstnieku, mākslinieku un komponistu savienības š. g. 21. aprilī, pl. 19.30, Valsts Dailes teatrī.

Atklāšanas uzrunu teiks tautas rakstnieks Andrejs Upīts. Savus jaunākos darbus lasīs: A. Balodis, A. Čaks, C. Dinere, J. Grants, A. Grigulis, J. Grots, A. Imermanis, I. Lēmanis, V. Lukss, J. Plaudis, Fr. Rokpelnis, M. Rudzītis, J. Sudrabkalns.

Teatra fuajē gleznu un grafikas izstāde. Ar jaunākajiem darbiem izstādē piedalīsies: Apinis, Ed. Kalniņš, Lesiņš, Melnārs, Roždārzs, Upītis, Veilands, Viļumanis, A. Zviedris u. c.

Koncerta daļā: A. Liepiņa baleta «Laima» fragmenti, A. Skultes baleta «Lelde» fragmenti, N. Grīnfelda kantates fragmenti, P. Smilgas, P. Barisona, J. Mediņa un A. Žilinska jaunākās kora un solo dziesmas. Izpildīs autori, Radiokomitejas koris, solo dziesmas — E. Miķelsons, A. Viļumanis, A. Vāne. Pie klavierēm V. Cīrule.

Biļetes no 5—15 rbļ. ar š. g. 15. aprili dabūjamas Rakstnieku savienībā, Kr. Barona ielā 12, un Dailes teatrī pie kases.

Ceturtdien, š. g. 24. aprilī, pl. 19-os, Rakstnieku kluba telpās, Kr. Barona ielā 12

Pārrunas par žurnalu «Karogs»

Programā:

1. Pārskats par žurnala «Karogs» darbību, referēs Ign. Muižnieks.
2. Debates.
3. Jaunu darbu lasīšana. Piedalās: V. Lukss, J. Grants, J. Grots, E. Damburs, A. Čaks, A. Imermanis, J. Plaudis, C. Dinere, P. Sils un citi.
4. Koncerta daļā piedalās A. Viļumanis un A. Skara, pie klavierēm E. Grīnberga.

Ieeja brīva

Žurnala «Karogs» redakcija

JAUNAS GRĀMATAS

Valsts izdevniecība redakcijai piesūtījusi šādus izdevumus:

Daiļliteratura

Vitalijs Bianki. «Pasakas». Tulkojis E. Birznieks-Upītis. N. Tirsa ilustracijas. E. Ņeckajas vāks. R. Dzeņa priekšlapas. 88 lpp. Maksā 5 rbļ.

V. Bianki. «Pa pēdām». Tulkojusi A. Kalna. D. Goriova ilustracijas. V. Beļcovas priekšlapas. A Kronenberga vāks. 123 lpp. Maksā 5 rbļ.

N. Birjukovs. «Kaija». Romans. Tulkojusi Jausma Ābrama. Vāku un ilustracijas zīmējis M. Karpenko. 384 lpp. Maksā 15 rbļ.

Boriss Čirskovs. «Uzvarētāji» («Lielais lūzums»). Kara drama 4 cēlienos, 10 ainās. Tulkojis Valdis Grēviņš. K. Sūniņa vāks. 88 lpp. Maksā 3 rbļ.

К. Чуковский. „Сказки". Рисунки К. Ротова. Оформление обложки В. Калнрозе. 80 стр. Цена 3 руб.

Leons Paegle. «Jaunatnei». Stāsti, dzejas, fragmenti. Sakārtojusi I. Vecozola. V. Luksa ievads. R. Dzeņa vāks. 124 lpp. Maksā 5 rbļ.

N. Plaviļščikovs. «Trūkstošais ķēdes loceklis». Tulkojusi Jausma Ābrama. Ilustrējis G. Ņikolskis. 80 lpp. Maksā 2 rbļ. 30 kap.

Nikolajs Pogodins. «Kremla kuranti». Luga 3 cēlienos, 11 ainās. Tulkojis Valdis Lukss. 68 lpp. Maksā 2 rbļ. 30 kap.

K. Simonovs. «Zem Pragas kastaņām». Drama 4 cēlienos, 5 ainās. Tulkojis Krišjānis Bērziņš. 72 lpp. Maksā 3 rbļ.

Aleksejs Tolstojs. «Ivans Bargais». Dramatisks stāsts divās daļās. Tulkojis Kārlis Freinbergs. 172 lpp. Maksā 5 rbļ. 50 kap.

Literaturas mācības grāmatas

Latviešu valoda un literatura. Vidusskolu programa (no 8.—12. klasei).

Literaturas chrestomatija 10. klasei. Sakārtojusi E. Andersone. 562 lpp. Maksā 5 rbļ.

Literaturas chrestomatija 11. klasei. Sakārtojusi E. Andersone. 556 lpp. Maksā 5 rbļ.

Muzika

Jānis Ķepītis. «Serenade». Violončelam un klavierēm.

A. Solovcevs. «M. Musorgskis». Tulkojusi Alma Jansone. 56 lpp. Maksā 1 rbl.

Jēkabs Vītoliņš. «Kordiriģenta māksla». Diriģēšanas technikas un muzikālā priekšnesuma jautājumi. Otrs pārstrādāts un papildināts izdevums prof. Alfreda Kalniņa redakcijā. 186 lpp. Maksā 12 rbļ.

Mākslinieciskā pašdarbība

Prof. F. N. Kaverins. Pašdarbības teatra režisora darbs. Tulk. R. Elcers. 64 lpp. Maksā 2 rbļ.

Pašdarbības repertuars II 1946. 116 lpp. Maksā 3 rbļ.

MARASMA UN NEPRĀTA PROPAGANDA

Franču prese kā ievērojamākās parādības pēckara literaturā atzīmē divas lugas, kas sarakstītas 1946. g. Tās ir Sartra franču partizaniem veltītā drama «Uzvarētāji» un Žirodū pēdējā, pret Francijas «divsimts ģimenēm» vērstā luga «Neprātīgā no Šaio». Tāds preses vērtējums dabiski pievērš mūsu uzmanību, jo vairāk tādēļ, ka franču literatura, pa daļai dramaturģija, ne kara laikā, ne pēc kara nav devusi nevienu kaut cik ievērojamāku darbu, nerunājot jau par tādiem darbiem, kuros būtu risināti ar karu saistīti jautājumi vai nopietni skartas socialas problemas. Kas ir šīs divas lugas un kāda to patiesā nozīme?

Visai pasaulei zināms, cik varonīgi pret hitleriskajiem okupantiem cīnījās Francijas partizani un kādi bija viņu upuri šai cīņā, kas vainagojās ar slavenu uzvaru. Franču tautas vēsturē tā ir viena no spožākajām lappusēm.

Šiem ievērojamajiem notikumiem atsaucies franču rakstnieks un «filozofs» Žans-Pols Sartrs, sarakstot lugu «Uzvarētāji». Bet šiem notikumiem atbilst tikai lugas virsraksts. Sartra darbs ir ļauna un nepatiesa karikatura par varonīgajiem partizaniem.

Ar dziļu pesimismu, neticību cilvēka radošajiem spēkiem, perspektivas trūkumu caurausta visa Sartra «filozofija», viņa izdaudzinātais «eksistencialisms». Pēc Sartra, cilvēkam ir tikai viena izeja — sadiska tīksmināšanās ar savām ciešanām. Ar baudu un galēju naturalismu viņš rāda «smacējošo» drūmo ikdienu, kas nomāc cilvēka gribu, saindē viņa apziņu. Atsakies no cīņas, pakļaujies dzīvei, cik šausmīga tā arī būtu, un tu iegūsi laimi un aizmirstību — lūk, Sartra «filozofijas» patiesā jēga, kas ne velti pa garšai visatklātākajai reakcijai. Lūk, kur cēlonis tiem lielajiem «panākumiem» un trokšņainajai reklamai, ko Sartra vārds sacēlis Vakareiropā un Amerikā.

Viņa pirmo lugu «Aiz slēgtām durvīm» vienā Parizes teatrī Ve Kolombe vien uzveda 300 reižu. Tagad to uzved Ņujorkā, Briselē, Ženevā un Stokholmā, kur to cienī Sartra pielūdzēji. Uz skatuves parādīta elle. Tajā mūžīgajām mokām padotas divas sievietes un vīrietis. Sartra «ellē» nav nekā mistiska — tā ir trešās šķiras hoteļa šabloniska istaba. Sulainis «klientiem» paskaidro, ka te nav ne kruķu, ne verdošas darvas. Un patiesi — visa «elle» sastāv no tā, ka trīs cilvēki moka cits citu. Luga sasniedz kulminacijas momentu, kad šie cilvēki mēģina viens otru nogalināt. Bet nāve kā glābēja «ellē» nav iespējama, un luga beidzas ar kādu tās varoņa drūmu repliku: «Nu ko, turpināsim!» Tāda ir šī cilvēku «dzīvi» apvainojošā un melīgā Sartra parodija.

Otra Sartra luga «Mušas» ir grieķu teikas par Orestu un Elektru variants, diezgan veca dramaturģijas tema. Bet Sartra darbā tā iegūst citādu jēgu. «Mirušie pavēl» dzīvajiem — tāds ir neatņemams likums, no kura, pēc Sartra domām, nav un nevar būt glābiņa.

Kad Sartrs ar savu samaitāto fantaziju pievēršas bībeles un mitoloģijas tematiem, ir viena lieta, bet kad viņš to pārnes realajā dzīvē un iejaucas varonīgajā partizanu cīņā, — aina kļūst līdz nelabumam pretīga. Spekulējot ar cēlu temu, Sartrs zem franču partizanu maskas rāda sauju slimīgu, samaitātu ļaužu — savas netīrās fantazijas augli, kura cenšas nomelnot un apmelot īstos varoņus. Sartra «Uzvarētāji» ir meli par franču tautu un ir franču dramaturģijas kauns.

Lūk, šīs, ja atļauts sacīt, «lugas» saturs.

Fašistu gūstā mokās vairāki partizani, starp viņiem jauna meiča Lusi un piecpadsmitgadīgais pusaudzis Fransuā. Un divaina lieta, bēniņos, kur ieslēgti šie lepnie, neuzvaramie ļaudis, — kādi patiesi bija partizani, — norisinās tā pati traģedija, kas Sartra pirmajā lugā ar izdomāto personažu. Partizani, kas ved nesamierināmu cīņu ar vāciešiem, dzīvo Sartra izdomātajā «ellē». Viņi moka cits citu nepatiesām aizdomām, apvainojumiem, savstarpējiem pārmetumiem, izrāda viszemiskākās cilvēka rakstura īpašības. Lieta noiet tiktāl, ka viens no partizaniem dzīvniecisku baiļu lēkmē nogalina Fransuā par to, ka viņš neizturēs spīdzināšanu un nodos biedru.

Vispretīgāks Sartrs kļūst ainā, kad cietumā ieved partizanu vadoni Žanu. Vācieši nezina, kas kritis viņu rokās, un Žans cer, ka viņu atbrīvos. Liktos, ka šajā situacijā nav nekā tāda, kas varētu partizanos radīt skaudību, apvainojumu. Bet Sartrs nevar iztikt bez «elles». Un, lūk, partizani padzen no sava vidus cilvēku, kuram, varbūt, atvērsies cietuma durvis un viņš varēs turpināt cīņu. Viņi ļauni lielās ar savām ciešanām, savu nelaimi (pareizāk, viņu vietā to dara autors). Žans, šis partizanu vadonis, viņiem saka: «Apnicis man visu laiku klausīties par jūsu mokām, it kā šīs mokas būtu jūsu nopelns! Es jau tā jūtos jūsu priekšā it kā par kaut ko vainīgs. To, ko viņi (t. i. — vācieši) darījuši ar jums, es varu izdarīt arī ar sevi. Tas iespējams visiem!»

Lusi, kas tikko atgriezusies no nopratināšanas izmocīta, apkaunota, atbild Žanam (tā viņu mīl): «Tas nav tas, ne tas! Tu vari sev salauzt kaulus, tu vari izskrāpēt sev acis, bet to taču tu dari sev pats, tu pats sev uzkrauj savas mokas, bet mēs esam vardarbības upuri, citu ļaužu upuri.» Un Žans atbild: «Jā, tev taisnība, es nevaru būt kopā ar jums, esmu viens. Es palikšu viens, nozudīšu ēnā, aizmirstiet par manu esamību! Jums savs liktenis un jūs to pieņemāt. Man ir savs, ko es pieņemu.»

Šo nožēlojamo glēvulības un izmisuma filozofiju Sartrs cenšas padarīt par dzīves patiesību. Vai var būt kaut kas vēl nekrietnāks par šo franču tautas apmelojumu?

«Uzvarētāji» ir ne tikai pret tautu vērsts kaitīgs un melīgs, bet arī pretmākslinieciksks darbs. Sartrs nevarēja izdarīt labāku pakalpojumu franču reakcijai, kas ar sajūsmu uzņem jebkurus melus par franču tautas cīņu pret fašismu.

Franču «filozofa» Sartra «Uzvarētāji» un krievu dramaturga B. Čirskova «Uzvarētāji»! Kāds nepārejams bezdibens šķir jēdzienu, kas ietverts pašā vārdā «Uzvarētāji»! Te pretstatā stāv divas pasaules — izvirtušā reakcionarā, no tautas atrautā pasaule, māksla, ko strupceļā iedzinis pesimisms, melīgi «dziļumi» un samaitātas domas, un pasaule ar patiesu, radošu, progresivu mākslu, kuras saknes dziļi sniedzas tautas masās. Pašā pēdējā laikā Sartrs pārmainījis savas lugas virsrakstu. Viņa «Uzvarētāji» tagad saucas «Nāve bez apglabāšanas». Šis triks izdarīts vienīgi lugas reklamai un būtībā tajā nekā negroza.

Ar lieliem panākumiem Parizes teatrī Atene uzved Žana Žirodū «Neprātīgo no Šaio». Pēc dažām piezīmēm, kas sastopamas franču presē, šie panākumi pa daļai izskaidrojami ar cieņu pret «Undines», «Tesi» un «Dziesmas dziesmai» autora piemiņu, bet galvenā kārtā luga saista ar to, ka tajā, kaut arī pagalam neskaidri, skarta socialā problema. Žirodū uzstājās pret izdaudzinātajām franču «divsimts ģimenēm», — un visas replikas lugā, kas vērstas pret spekulantiem, biržas vīriem, trestiem, skatītāji saņem ar aplausiem. Bet savam darbam Žirodū izvēlējies ļoti savādu metodi. Dramaturgs pievēršas sociali viszemākajam slānim — klaiņoņiem un nabagiem, kas viņam iemieso sabiedrisko patiesību, biržas vīru un spekulantu grupas fizisku iznīcināšanu. Viss tas uz skatuves izskatās diezgan efektivi, bet tomēr nevar noslēpt darba politiskās idejas vājumu.

Lugas «Neprātīgā no Šaio» sižets šāds: grupa biržas vīru un spekulantu organizē trestu naftas avotu ekspluatacijai, kas it kā atrodas zem Parizes. Šim nolūkam tā gatavojas uzspridzināt pilsētu ar visiem tās pieminekļiem, pilīm un ēkām. Par šīs grupas noziedzīgo nolūku uzzina ielu Parize, visi šie lupatlaši, restoranu trauku mazgātājas, klaiņojošie dziedoņi, ubagi. Viņus vada pustraka vecene, kas dzīvo vienā no Šaio pazemēm. Viņa uzņemas misiju glābt Parizi un reizē ar to arī pasauli no spekulacijas, no biržas, no visa ļaunuma, ko tie rada.

Neprāts — lūk, kam jāglābj pasaule, jo neprāts, pēc Žirodū domām, ir mīlestība, dzīvesprieks, bezrūpība, laime. Pustrakās vecenes plānus propagandē lupatlasis un restorana trauku mazgātāja. Lupatlasis atmasko spekulantus un marodierus, trauku mazgātāja sludina jaunās dzīves principus — skaistumu, prieku. «Es nīstu nejauko, es dievinu skaistumu, — saka viņa savā monologā, ko uzņem kā zināmu paša Žirodū «ticības apliecinājumu», — es nīstu ļauno, es mīlu labo. Es nīstu nakti, es dievinu rītu. Nīstu velnu, dievinu dievu. Mīlu brīvību, neieredzu verdzību...» utt.

Vienīgais līdzeklis, kā glābt pasauli no banditu grupas, — iznīcināt viņus fiziski. Pazemē, kur dzīvo pustrakā no Šaio, ir slepena sprauga, kurā tikai viena ieeja. Pustrakā tur ievilina spekulantus, iestāstot, ka viņa tiem atklās naftas avotus. Bet te vecenei un viņas draugiem rodas jautājums: vai viņiem ir tiesības nogalināt? Un viņi organizē aizmugurisku tiesas procesu. Zvērināto tiesa, kas sastāv no vecenes draugiem, piespriež noziedzniekiem nāves sodu. Tātad taisnā tiesa notikusi, noziedznieki iet bojā. Pasaule atbrīvota no bagātnieku varas, no nejaukā, tumsas un krāpšanas. Tagad iestājas prieka un skaistuma valstība. Pustrakā no Šaio var nodarboties ar to likteni, kuri cienīgi, lai par viņiem rūpētos.

Tāda ir Žana Žirodū pēcnāves luga, viņa «politiskais testaments», izsakoties franču preses vārdiem. Nododams neprātam pasaules likteni, Žirodū parādījis, ka neredz nekādas realas izejas, ceļu uz saprātīgu pasaules iekārtu.

Tātad Sartra «elle» un Žirodū «neprāts» — lūk, divu šodienas franču lugu alfa un omega. Nekā cita aktiva franču pēckara dramaturģijā nav. Vai var iedomāties vēl lielāku idejisku nabadzību? Vispirms tas liecina par to, ka zināma franču inteliģences daļa patiesi neredz izeju no strupceļa, kur to novedusi reakcionari «filozofiskā» koncepcija. Bet pats galvenais, ka aiz šīs nabadzības slēpjas arī noteikts aprēķins — ar «elles» un «neprāta» propagandu atraut plašas masas tālāk no politiskās cīņas.

(Pēc N. Karinceva raksta «Literaturnaja Gazeta» 1947. g. 15. nr.)

Laikraksts «Literatura un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.**
Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā12. Telefons 21997. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbļ. 1. — Abonēšanas maksa Rbļ. 52,— gadā.
Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.
Iespiests Latvijas Poligraftresta 1. tipografijā »Cīņa», Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40 JT03860